वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन सुधार, सुझाव कार्यदलको प्रतिवेदन

२०६८

<u>प्रस्तुतकर्ता</u>

वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापनमा सुधार, सुझाव कार्यदल

दुई शव्द

वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित, मर्यादित, सुरक्षित र भरपर्दो बनाउने क्रममा यस क्षेत्रको व्यवस्थापनमा सुधार गरी सुशासनको अभिवृद्धि गर्ने हेतुले नेपाल सरकारबाट गठित वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन सुभार सुझाव कार्यदलको तर्फबाट तयार गरिएको प्रारम्भिक प्रतिवेदन नेपाल सरकार समक्ष प्रस्तुत गरिएको छ । यस प्रतिवेदनमा कार्यदलले वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापनको वृहद् क्षेत्र र समस्यालाई अध्ययन गरी यस क्षेत्रको सुधारकालागि कार्यान्वयन योग्य सुझाव प्रस्तुत गर्ने जमर्को गरेको छ । यसक्षेत्रको सुधार गर्न नेपाल सरकारलाई सहयोग पुगोस् भन्ने उद्देश्य राखी पहिलो चरणमा तत्काल प्रारम्भ गर्नु पर्ने सुझाव सहितको कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ । थप अध्ययन पश्चात मध्यकालीन र दीर्घकालिन सुधारका सुझावहरु सहितको अन्तिम प्रतिवेदन प्रस्तुत गरिने छ ।

यस अध्ययन प्रतिवेदनका सुझावहरुलाई प्रतिवेदनको रुप दिने कार्य संगसंगै तत्काल गर्नु पर्ने कदमका सम्बन्धमा श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयसंग छलफल गरी सुधारको प्रक्रियामा समेत आरम्भ भइसकेको छ । यस मानेमा कार्यदलको प्रतिवेदन सुझाव दिने मात्र नभई पहिचान गरेका विषय कार्यान्वयनका लागि उत्प्रेरित गर्न सफल भएको हामीले अनुभूत गरेका छौ । सुधारको पहल तथा तत्परताका लागि श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय तथा अन्य सरोकारवालाको सहयोग प्राप्त हुनु सकारात्मक पक्ष रहेको छ ।

अन्तमा वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन सुधारमा पहलकदमीका निमित्त सम्माननीय प्रधानमन्त्री डा. बावुराम भट्टराई प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दै ***"वैदेशिक रोजगार सुधार सुझाव कार्यदल"*** गठन गरी सुधारको प्रक्रिया समेत संगसंगै आरम्भ गरेकोमा श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय प्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । यसैगरी, यस प्रतिवेदन तर्जुमामा सहयोग पुऱ्याउने सवै प्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

धन्यवाद ।

....

डा. गणेश गरुङ्

संयोजक

वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन सुधार, सुझाव कार्यदलको प्रतिवेदन-२०६८

खण्ड -१
प्रारम्भिक

१.१ पृष्ठभूमि

नेपाली युवाहरुको रोजगारीको एक प्रमुख स्रोतको रुपमा वैदेशिक रोजगारीले स्थान लिएको छ । वर्षेनी श्रम बजारमा भित्रिने झण्डै तीन चौथाई युवाहरुलाई वैदेशिक रोजगारीले नै रोजगारीको अवसर प्रदान गर्नका साथै अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रुपमा यसले स्थान लिएको छ । कूल गार्हस्थ उत्पादनका (GDP) दृष्टिले विश्वका अत्यधिक विप्रेषण भित्र्याउने पांच मुलुकमा नेपाल समावेश भइसकेको अवस्था छ ।

२०५२ नेपालको कूल जनसंख्याको ४२ प्रतिशत जनसंख्या गरिवीको रेखामुनि रहेको थियो । २०६० मा यो संख्या ३१ प्रतिशत रहेकोमा हालै सम्पन्न घर परिवार सर्वेक्षणले प्रस्तुत गरेको तथ्याङ्क अनुसार गरिवीको आकारमा उल्लेख्य गिरावट आई २५.१६ प्रतिशतमा झरेको छ । यसो हुनुमा कृषि ज्यालाको वृद्धि र विप्रेषण आय मुख्य रहेकाछन् ।

वैदेशिक रोजगारीमा नेपाली युवाहरुको उच्च आकर्षण र मागका बावजुद यो क्षेत्र समस्याग्रस्त समेत रहेको छ । वैदेशिक रोजगारीको क्रममा ठगिने, अलेखबद्ध हुने, सही सूचनाको अभावमा गलत दस्तावेजका कारण नेपाली कामदारले दुःख, हण्डर व्यहोर्नु पर्ने, भने बमोजिमको तलव सुविधा नपाउने, गैरकानूनी रुपमा रहने, महिला शोषण तथा मानव बेचविखनको शिकार हुने, र सुशासनका दृष्टिले समेत वैदेशिक रोजगार प्रशासनको अवस्था नकारात्मक रुपमा जनमानसमा चित्रण हुने गरेको पाइन्छ । यी विषयहरु सार्वजनिक सञ्चार माध्यमबाट समेत उच्च प्राथमिकता साथ प्रकाशन एवं प्रसारण हुने गरेका छन् । वैदेशिक रोजगार सम्वद्ध श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय र मातहतका नियोगहरु तथा गृह मन्त्रालय बीच समन्वयको विषयलाई समेत सार्वजनिक चासोको रुपमा हेरिने गरेको यथार्थ छ ।

१.२ बर्तमान अवस्था

नेपालबाट श्रम स्वीकृति लिएर वैदेशिक रोजगारमा जानेहरुको संख्या २० लाख नाघेको छ । भरखरै सार्वजनिक जनगणनाको तथ्याङ्क अनुसार नेपालको कुल जनसंख्या २,६६,२०,८०९ मध्ये विदेशमा रहेको (Absent Population) संख्या १९,१७,९०३ देखिएको छ, जसमध्ये पुरूष १६,६३,२३७ (८६.७ प्रतिशत) र महिला २,५४,६६६ (१३.३ प्रतिशत) रहेको छ । दश वर्षअघि २०५८ सालमा घरपरिवारमा अनुपस्थित (विदेश जानेहरू) सङ्ख्या ७,६२,१८१ थियो, जसमध्ये पुरुष ६,७९,४६९ (८९.१ प्रतिशत) र महिला ८२,७१२ (१०.९ प्रतिशत) थिए । भौगोलिक क्षेत्रअनुसार अनुपस्थित जनसङ्ख्याको विश्लेषण गर्दा तराईबाट विदेशमा गएका ८,११,८८०, पहाडबाट ९,९८,०८७ र हिमालबाट १,०७,९३६ जना देखिन्छन् । जिल्लागत आधारमा सबैभन्दा बढी काठमाडौंबाट ९७,६२६ जना विदेशमा गएका छन् भने झापा, मोरङ्ग, रूपन्देही, कैलाली आदि प्रत्येकबाट ६० हजारभन्दा बढी जनसङ्ख्या विदेशमा गएको देखिएको छ । ७५ वटै जिल्लाबाट धैरै थोरै व्यक्तिहरू विदेशिएको देखिएको छ । यसबाट कुल जनसंख्याको करिव ७.२० प्रतिशत जनसंख्या रोजगारी तथा अन्य प्रक्रियामा मुलुक बाहिर रहेको प्रष्ट भएको छ र यसको अधिकांश हिस्सा वैदेशिक रोजगारीमा नै केन्द्रित रहेको छ । स्मरणीय छ, वैदेशिक रोजगार विभागको तथ्याङ्क अनुसार करिव ३६ हजार महिलाहरु विदेशिक रोजगारमा गएको देखिए पनि अलेखवद्ध रुपमा वैदेशिक रोजगारमा गएको महिलाहरुको संख्या पनि उल्लेख्य रहेको अनुमान गरिएको छ ।

खासगरी रोजगारीको अवसरको खोजी र जीविकोपार्जनको आवश्यकता पूरा गर्न बाध्यात्मक अवस्थामा रहेका मानिसहरु वैदेशिक रोजगारीको क्रममा अत्यन्त शोषित हुने गरको घटनाहरु दैनिक चर्चाको विषय भइसकेको र नक्कली कागजात वा गलत प्रक्रियाको अवलम्बन, शोषण ठगी, अनियमितता र विना सरकारी स्वीकृति विदेश जाने, खासगरी खुला सिमानाको प्रयोग गरी विना कागजात विदेशिनु, भिजिट भिषा वा इन्ट्रि भिसाका नाउँमा विना श्रम स्वीकृति वैदेशिक रोजगार बजारमा प्रवेश बेचविखन र शोषणको जोखिम आदि आम नागरिक तहसम्म बहसका विषय बनिरहेका छन् । रोजगारीको अवसरको अभाव, गरिवी, अशिक्षा, द्वन्द, सामाजिक तथा लैङ्गिक विभेद, कमजोर कानून व्यवस्था, गलत सूचना, प्राकृतिक प्रकोप, छिटो सम्पत्ति कमाउने लालसा आदि अनेकौ कारणले मानिसहरु वैदेशिक रोजगारीको क्रममा ठगिने वा जोखिमपूर्ण अवस्थामा पुगेका पाइन्छन् ।

१.३ समितिको गठन र कार्य विवरण :

यसमा स्वयं सम्मानीय प्रधानमन्त्रीज्यू, संसदीय समितिहरु र प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयबाट समेत विशेष चासो व्यक्तगरी सुधारका कदम चाल्न निर्देशन भएको सन्दर्भमा वैदेशिक रोजगार क्षेत्रमा सुधारका निमित्त यथाशीघ्र सुझावहरु पेश गर्न "वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापनमा सुधार, सुझाव कार्यदल" गठन भएको छ ।

१.४ कार्यदलको गठन संरचना

१.	डा. गणेश गुरुङ, समाजशास्त्री, आप्रवासन विज्ञ	संयोजक
२.	सह सचिव, श्री पूर्णचन्द्र भट्टराई, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	सदस्य
३.	प्रहरी नायव महानिरीक्षक, श्री नारायण वस्ताकोटी, विमानस्थल सुरक्षा गार्ड	सदस्य
४.	उप सचिव, श्री अर्जुन पन्त, परराष्ट्र मन्त्रालय	सदस्य
५.	निर्देशक, श्री ऋषिराम ढकाल, अध्यागमन विभाग	सदस्य
६.	निर्देशक, श्री काशिराज दाहाल, वैदेशिक रोजगार विभाग	सदस्य
७.	अध्यक्ष, श्री सोमलाल बाटाजु, वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघ	सदस्य
८.	अध्यक्ष, श्री प्रेम कटुवाल फरेन इम्प्लाइमेन्ट एशोसिएसन नेपाल	सदस्य
९.	अध्यक्ष, श्री सोम लुइटेल, सुरक्षित आप्रवासनकालागि सञ्जाल	सदस्य
१०.	अध्यक्ष, श्री चन्द्र प्रकाश ढकाल अध्यक्ष, रेमिटेन्स एशोसिएसन	सदस्य
११.	उप सचिव, श्री चण्डेश्वर आचार्य, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	सदस्य

१.५ कार्यदलको कार्य विवरण :

- वैदेशिक रोजगारमा देखिएका ठगी तथा भ्रष्टाचार निर्मूल गर्न आवश्यक सुझाव दिने ।
- वैदेशिक रोजगारीमा जान चाहने नेपाली कामदारहरु लागि सुव्यवस्थित, पारदर्शी र न्यूनतम् लागतमा वैदेशिक रोजगारीमा पठाउन अवलम्बन गर्नु पर्ने उपायहरुको सम्बन्धमा सुझाव दिने ।
- वैदेशिक रोजगार सम्वद्ध मन्त्रालय र निकायहरु बीच घनीभूत अन्तर सम्बन्घको विकास गर्न अवलम्बन गर्नु पर्ने उपायहरुका सम्बन्धमा सुझाव दिने ।
- वैदेशिक रोजगार विभागको कार्यचाप र संगठनात्मक अवस्थाका बारेमा अध्ययन गरी संरचनागत परिवर्तन गर्न सुझाव दिने ।
- वैदेशिक रोजगार प्रणालीलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गरी अन्तर निकाय कार्यसम्पादन प्रणालीमा सुधार गर्ने सम्बन्धमा सुझाव दिने ।
- वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापनमा सुधारका कार्यहरुलाई तत्तकालिन, मध्यकालिन र दिर्घकालिन सुझावहरु दिने ।

१.६ अध्ययन विधि :

यस प्रतिवेदनको अध्ययन विधि यस प्रकार रहेको छ :

- यो प्रतिवेदन तयार पार्न मुख्यतः वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी अध्ययनहरु, प्रधानमन्त्री तथा मं.प कार्यालयका निर्देशनहरु, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग र राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रबाट प्रदान गरिएका सुझावहरु, सरकारी निकायहरुको तथ्याङ्क, दूतावासहरुबाट पहिले नै प्राप्त रिपोर्टहरु र पत्रपत्रिकाहरुमा प्रकाशित समाचार तथा विश्लेषण र अन्य सम्वद्ध प्रतिबेदनहरुको डेस्क-अध्ययन गरिएको छ ।
- सरोकारवाला निकायहरु श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय, गृह मन्त्रालयका पदाधिकारीहरु, वैदेशिक रोजगार व्यवसायीहरु, आप्रवासी कामदार तथा नागरिक समाजसंग छलफल तथा विचार विमर्श गरिएको छ ।
- यसैगरी वैदेशिक रोजगार विभागको कार्यप्रणाली तथा कार्यसम्पादनको स्थलगत अध्यययन गरिएको छ ।

१.७ प्रतिवेदनको बनौट :

वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने उद्देश्यले गठित यस "नेपालको वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापनमा सधार, सुझाव कार्यदल" को प्रतिबेदन तीन खण्डमा विभाजित रहेको छ । पहिलो खण्ड प्रारम्भिक दोस्रो खण्डमा समस्याको विश्लेषण र तेस्रो खण्डमा कार्यविधि कार्यान्वयनको निमित्त सुझाव तथा कार्ययोजना समावेश गरिएको छ । यसैगरी अनुसूचीको रुपमा प्रधानमन्त्री तथा मंत्रिपरिषदको कार्यालयको निर्देशनहरु, राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रको निर्देशन, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट समय समयमा प्रदान गरिएका निर्देशन तथा पछिल्लो समय वैदेशिक रोजगारीको क्रममा भएका सार्वजनिक चर्चालाई समावेश गरेका समाचारहरुको केही झलक समावेश गरिएको छ ।

खण्ड - २
समस्याको विश्लेषण

२.१ मुख्य समस्या र चुनौतीहरु

वैदेशिक रोजगारी अर्थतन्त्रको मुख्य आधार भए पनि समस्या रहित छैन । आप्रवासनको बढ्दो क्रमसँगै विविध समस्या/चुनौतीहरु पनि थपिँदै गएका छन् । रोजगारीमा जानेहरुमा अदक्ष कामदारहरुको संख्या उच्च छ । अभिमुखीकरण तालिम विना नै विदेशिने, तालिमको अभाव तथा सीपको गुणस्तर कमजोर हुनाले नेपाली कामदारको अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारमा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता कमजोर छ । तोकिएभन्दा अत्यधिक रकम लिनेदिने प्रचलन, अनियमितता, वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी काम गर्ने स्थानीय एजेन्टहरु कानुनी दायरामा ल्याउन नसक्दा ठगी व्याप्त छ । रोजगारीमा गइसकेपछि पनि करार बमोजिमको काम तथा तलब नपाएको स्थिति छ । रोजगारीका नाममा मानब बेचबिखनका घटना पनि भएका छन् । तोकिएभन्दा बढी समय काममा लगाई शारीरिक र श्रम शोषण हुन गरेका छन् । जान अनजानमा अवैध वा किर्ते कागजातबाट जोखिमपूर्ण अवस्थामा नै वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको संख्यामा कमी आएको छैन । अनुमति नभएको देशमा गैरकानुनी मार्गको प्रयोग गरी जानेहरु उत्तिकै मात्रामा छन् ।

त्यस्तै, वैदेशिक रोजगारीमा महिलाहरुलाई समान अवसर प्रदान गरी उनीहरुको पहुंच सुनिश्चित गर्ने सरकारी नीतिका बावजुद महिला कामदारहरुका लागि आकर्षक एवं सुरक्षित रोजगारका गन्तव्यहरु सांघुरिएका छन् । नयाँ गन्तव्यको विस्तार हुन सकेको छैन । अभिलेखबद्ध नभई जाने प्रवृत्ति, वैदेशिक रोजगारसम्बन्धी कानूनी प्रक्रियाबारे ज्ञानको कमी, वित्तीय संस्थाहरुमा पहुँचको अभाव, रोजगारमा जाने क्रममा उत्पत्ति, पारवहन र रोजगारका मुलुकहरुमा हुने गरेको शारीरिक एवं मानसिक हिँसा, समस्यामा परेका नेपाली कामदारहरुलाई उद्दार एवं सुरक्षित गृह (Shelter Home) को अभाव, वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका नेपालीहरुको सीप तथा दक्षताको उपयोग हुने गरी आर्थिक सामाजिक पुनर्एकीकरणका प्रभावकारी कार्यक्रम अभावका कारण पारिवारिक कलह, विखण्डन, बालबच्चाको उचित संरक्षकत्वको अभाव आदि जस्ता विविध समस्याहरु विद्यमान छन् ।

वैदेशिक रोजगारसम्बन्धी सवै सरकारी निकाय काठमाण्डौ केन्द्रित छन् । तर देश वाहिर रोजगारीमा जाने मानिस मुलुकभर छरिएर रहेका हुन्छन् । अवसरको समान र उचित वितरण हुन सकेको छैन । वैदेशिक रोजगारीको जातिगत र क्षेत्रगत वितरण असमानता भएकाले सवै नेपालीहरुको अवसरमा समान पहुंच हुन सकिरहेको छैन । वैदेशिक रोजगारीको आकार र कार्य बोझअनुसार यसको व्यवस्थापन गर्ने निकायहरुको संगठनात्मक संरचना, क्षमता तथा पूर्वाधारको विकास हुन नसकेको अवस्था छ । कूटनैतिक नियोगको संस्थागत क्षमता समेत कमजोर छ । स्रोतको अभाव र न्यून जनशक्तिले गर्दा यी निकायले गन्तव्य मुलुकमा आफ्ना नागरिकहरुको हक अधिकार संरक्षणमा अपेक्षित भुमिका खेल्न कठिनाइ भएको छ । वैदेशिक रोजगारीको निमित्त १०८ मुलुकहरु खुल्ला गरिएतापनि हालसम्म जम्मा २७ मुलुकहरुमा मात्र नेपालको राजदूतावास रहेको र मुख्य गन्तव्य मुलुकहरु खासगरी, लेवनान, ओमान, बहराईन, इराकआदि मुलुकहरुमा समेत नेपाली दूतावास छैनन् भने ती मुलुकहरुले समेत नेपालमा दूतावास राखेका छैनन् । वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ मा भएको व्यवस्था तथा सर्वोच्च अदालतको निर्देशनात्मक आदेशका बावजुद मुख्य गन्तव्य मुलुकहरुमा रहेका नियोगहरुमा श्रम सहचारी नियुक्त हुन सकेका छैनन्, श्रम तथा यातायात व्यवस्था र परराष्ट्र मन्त्रालय बीच समन्वयको सर्वथा अभाव देखिएको, भएका श्रम सहचारीहरुले समेत कार्यवातावरण पाउन नसकेको गुनासो आउने गरेको छ ।

वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रक्रियाहरु भञ्झटिलो बोझिला छन् । वैदेशिक रोजगार सम्बद्ध संस्थाहरुमा बजेट तथा स्रोत साधनको अभाव छ । सेवा कुशलता, कार्यसम्पादनका दृष्टिले छवि अपेक्षित उज्यालो बनाउन सकिएको छैन ।

यसैगरी वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन सम्बन्धी संगठनमा सुशासनको अभाव भएको आम जनगुनासो बढिरहेको, मुलुकको उच्चस्तरीय भ्रमणमा गन्तव्य मुलुकमा रहेका कामदारहरुले आफूहरु ठगीमा परेको, दुई किसिमको करार गराई फरेवमा पारी तोकिएको काम र तलव नपाएको, अत्यधिक चर्को लागत खर्च तिर्नु परेको, वैदेशिक रोजगार विभागको कार्यसम्पादनको क्रममा हुने अवान्छित चलखेलले दलाल विना कार्य गर्न नै कठिन र अधिक रकम भुक्तानी गर्नु परेको जस्ता जनगुनासो हुने गरेका छन् । विभागमा जान कर्मचारीबीचमा हुने अवान्छित प्रतिस्पर्धा, राजनीतिक शक्तिकेन्द्रहरुको उच्चदवावको प्रयोग आदिले यस विषयलाई गम्भीर अवस्थामा पुऱ्याएको छ । यी सबै परिस्थितिहरु यस क्षेत्रका समस्या र अवरोधहरु हुन् । यी कारणहरुले गर्दा आप्रवासन सुशासन कायम गर्न नसकिएको अवस्था देखिएका छन् ।

२.२ सुरक्षित वैदेशिक रोजगारका प्रयास :

श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयले वैदेशिक रोजगारलाई सुरक्षित व्यवस्थित र मर्यादित गराउदै नेपाली कामदार तथा उनका परिवारले यसबाट अधिकतम् लाभ प्राप्त गराउन आफ्ना प्रयास अगाडि बढाएको छ । यस क्रममा सुरक्षित वैदेशिक रोजगारको निमित्त नेपालले द्विपक्षीय श्रम संझौतालाई उच्च महत्व दिदै आएको छ । यू ए ई, कतार, बहराइन, दक्षिण कोरिया सहित ४ देशसंग यस्तो संझौता भइसकेको छ भने जापानमा अभ्यासार्थी कामदारका लागि समझदारी भएको छ । यसैगरी लेबनान, कुवेत, जोर्डन र मलेशियासंग श्रम संझौताको प्रक्रिया अगाडि बढिरहेको छ ।

यसैगरी सेवा प्रवाह प्रणालीलाई सुदृढ गर्न वैदेशिक रोजगार विभाग कम्प्युटर प्रणालीबाट कार्यसम्पादन सफ्टवेयरको विकास र उन्नत गराउने कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ । यस्तै नेपालको वैदेशिक रोजगारीको न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको, वैदेशिक रोजगारीको निमित्त मुलुकहरु सूचीकृत गर्दा नै प्रवर्द्धन लगायत अन्य शिर्षकगत खर्चको निर्धारण आरम्भ गरिएको, मुख्य चार गन्तव्य मुलुकहरुको दूतावासमा श्रम सहचारीको व्यवस्था गरिएको छ । वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्डको स्थापनाका साथै कल्याणकारी कोषको सृजना गरी वैधानिक तवरबाट रोजगारमा गएका नेपालीहरुलाई सहयोगको सुनिश्चितता गरिएको, आप्रवासन सूचनाकेन्द्रको स्थापना गरी वैदेशिक रोजगारमा सूसुचित छनौटको अवसर प्रदान गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण कार्यहरु भएकाछन् ।

यसैगरी वैदेशिक रोजगारी सम्बन्धी सूचना तथा जानकारीहरु स्थानीय समुदाय तहसम्म सञ्चार अभियान कै रुपमा प्रवाह गरिएको छ भने गैरसरकारी संस्था र नागरिक समाज समेत यस क्षेत्रमा क्रियाशील हुने क्रम बढ्दो छ । आम नागरिकको नजिकको सरकारको रुपमा रहेका स्थानीय निकायहरुलाई परिचालन गर्नेतर्फ स्थानीय विकास मन्त्रालयसंग सहकार्यता उत्साहजनक रुपमा अघि बढिरहेको छ ।

विश्व आर्थिक मन्दीको समयमा भएका कुटनैतिक प्रयासबाट नेपाली कामदारहरु अत्यन्त कम आहात भए भने मन्दीका कारण रोजगारी गुमाएकाहरुलाई क्षतिपूर्तिको समेत व्यवस्था गरियो । हालै लिवियामा भएको आन्तरिक द्वन्दको अवस्थामा सार्कक्षेत्रमा नै नेपाल आफ्ना कामदारहरुको संपूर्ण रुपमा उद्धार गर्ने पहिलो मुलुकको रुपमा नेपाल अगाडि आएको छ ।

यसैगरी वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी मुद्दाको छिटो छरितो किनारा लगाउन वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको स्थापना भएको छ । यसका अतिरिक्त वैदेशिक रोजगारलाई थप सुरक्षित गर्न नियमावलीमा समेत आवश्यक संशोधन गरी सकिएको छ जसमा वैदेशिक रोजगार एजेन्टहरुलाई कानूनको दायरमा ल्याउने, शाखाहरुलाई धरौटीको प्रक्रियामा ल्याउने, श्रम सहचारी नियुक्तिको मापदण्डको तर्जुमा गर्ने जस्ता प्रयासहरु भएका छन् । यस्तै वैदेशिक रोजगारको क्षेत्रलाई समन्वयात्मक विकासका निमित्त परराष्ट्र मन्त्रालयसंग अन्तर मन्त्रालय संयुक्त संयन्त्र स्थापना, वैदेशिक रोजगार व्यवसायीहरुको आचार संहिताको निर्माण, मुख्य गन्तव्य मुलुक साउदी, कुवेत, कतार र यूएईमा सुरक्षित गृह (Safe House) को स्थपना, सुरक्षित आप्रवासन सम्बन्धी वैदेशिक रोजगार नीति समेत तर्जुमाको क्रममा रहेको छ । यस्तै त्रिवर्षीय योजनाले सुरक्षित, व्यवस्थित र मर्यादित वैदेशिक रोजगारको निमित्त आप्रवासनको चक्रलाई नै समावेश हुने गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने गरी कार्ययोजना निर्माण गरेको छ । जनसंख्याको ठूलो हिस्सा संलग्न र देशको अर्थतन्त्रको आधारको रुपमा विकास भएको वैदेशिक रोजगारलाई व्यवस्थित गर्न विकास साझेदार तथा दातृ निकायहरु समेत क्रमशः यस क्षेत्रमा सहकार्य गर्न आकर्षित भइरहका छन् ।

यसैगरी वैदेशिक रोजगार नीतिको मस्यौदा तर्जुमाको कार्य सम्पन्न गरी यसलाई कार्यान्वयनका निमित्त रणनीति तथा कार्ययोजना सहित एकीकृत दस्तावज तर्जुमाको अन्तिम चरणमा पुगेको छ भने वैदेशिक रोजगार ऐनमा समसामयिक परिमार्जन गर्न कार्यदल गठन गरी कार्य आरम्भ भइसकेको अवस्था छ । महिलाको वैदेशिक रोजगारीमा समान अधिकारको प्रत्याभूतिका लागि सुव्यवस्थित गर्न घरेलु कामदार सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी नेपाली दूतावास भएका साउदी, कुवेत, कतार र यूएईमा लागू गरिसकिएको छ, महिलाहरुको लोकप्रिय गन्तव्यको रुपमा रहेको इजरायलमा वैदेशिक रोजगारी पुनः सुचारु भएको छ भने केयर गिभर कार्यविधि तर्जुमा गरी यसलाई व्यवस्थित गर्ने प्रक्रिया आरम्भ भएको छ ।

वैदेशिक रोजगार विभागको कार्यचाप र संगठनात्मक संरचना बीच तादात्म्य कायम हुने गरी संगठनात्मक पुर्नसंरचनाको अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको छ । यसैगरी नेपाली युवाहरुको लोकप्रिय गन्तव्यको रुपमा रहेको द. कोरियामा नेपाली कामदारहरु करिव १५ हजार भन्दा बढी जाने गरी कोटा अभिवृद्धि भएको छ, अन्तर सरकारी वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापनले कोरियाको वैदेशिक रोजगारीको लागतमा कमी आएको छ, सुरक्षा र उनीहरुको अधिकारको संरक्षणमा मद्दत पुगेको छ ।

खण्ड - ३
सुझाव तथा निष्कर्ष

३.१ वैदेशिक रोजगारको मुख्य चुनौतीको रुपमा देखिएको ठगी नियन्त्रणका लागि चाल्नु पर्ने प्रयास :

(क) व्यवस्थापकीय सुधारः

वैदेशिक रोजगार विभागको सक्षमता, कर्मचारीहरुको मनोवृत्ति तथा कार्यप्रणालीमा सुधार आवश्यक देखिएको छ । कर्मचारीहरुको यस विभागमा आउने हुने उच्च चाप र अन्य निकायबाट सिधा उडानबाट आउने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गरी निश्चित अवधि श्रम मन्त्रालय र अन्तर्गत कार्यरत रही विषयगत ज्ञान, तथा कम्प्यूटर प्रणाली सम्बन्धी आधारभूत तालिम प्राप्त कर्मचारीहरुलाई उक्त विभागमा पदस्थापना गर्ने संस्थागत प्रणाली स्थापना आवश्यक छ । यसैगरी सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट मन्त्रालयको स्वीकृति वेगर नै बिभागमा सरुवामा गरिने तथा निजको कार्यसम्पादनको जिम्मेवारी विभाग तथा मन्त्रालयमा रहने अवस्थालाई समेत सुव्यवस्थित गरिन आवश्यक छ ।

(ख) करार व्यवस्थामा सुधार गरी सुरक्षा तथा संरक्षणको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने :

वैदेशिक रोजगारमा जानको निमित्त छनौट भएका कामदार र एजेन्सीहरु बीचको संझौता नै कामदाको वैदेशिक रोजगारीको सुरक्षाको प्रमुख आधार हो । हालसम्म यस्तो संझौता एजेन्सी आफैले गरेर त्यसको निस्सा वैदेशिक रोजगार विभागमा पेश गर्ने व्यवस्था छ । यस्तो संझौता सम्बन्धित विभागको रोहवरमा गर्न सकेमा पैसाको कति लेनदेन भएको छ, सम्बन्धित व्यक्तिको योग्यता र प्रस्तावित काम मिल्दछ मिल्दैन, कुनै झुक्यानमा त पारिएको छैन आदि बारेमा स्पष्ट गरी प्रक्रिया अगाडि बढाउन सकिन्छ । वैदेशिक रोजगार व्यवसायमा यस क्षेत्रमा ज्यादै राम्रो काम गरेको मुलुकको रुपमा चिनिएको श्रीलंकाले समेत सम्झौता वैदेशिक रोजगार निकायमा नै दुवै पक्षले गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(ग) अभिलेख प्रणालीमा सुधारः

श्रम स्वीकृतिको प्रक्रियामा पेश हुने अभिलेखहरुको उपयुक्त जाँच पडताल प्रणालीको विकास गरी नक्कली र ठगी नियन्त्रणको विभागकै सतर्कताबाट प्रारम्भ हुनु पर्दछ । विगत केही समय यता अत्यधिक रुपमा व्यक्तिगत श्रम स्वीकृतिको क्रम बढेको, निगरानीको समयमा यो संख्या हवात्त घट्ने र अन्य अवस्थामा यसको संख्या हजारको आकार समेत नाघ्ने गरेको प्राप्त प्रतिवेदनबाट स्पष्ट हुन आउँदछ । खासगरी संस्थागत जिम्मेवारीबाट बच्न यस प्रणालीको दुरुपयोग भएको तथ्यलाई गम्भीर रुपमा लिन आवश्यक छ किनकि यो विषय नेपाली कामदारको सुरक्षा र संरक्षणसंग अत्यन्त गहनरुपमा आवद्ध छ । यसको निमित्त व्यक्तिगत स्वीकृतिको मापदण्डमा सुधार गरी दूतावासहरुको भूमिका सुनिश्चित गरिन आवश्यक देखिन्छ । व्यक्तिगत स्वीकृतिको संवेदनशीलता हेरी यसको कार्यसम्पादनमा महानिर्देशकको निगरानी बढाउने प्रणालीको विकास गर्नुका साथै यसको जिम्मेवारी महानिर्देशकको नै हुने सुनिश्चित गरिन आवश्यक देखिन्छ ।

(घ) अनुसन्धान संरचनामा सुधारः

ठगी नियन्त्रणको निमित्त विद्यमान कानूनी व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन जरुरी छ । कानून कार्यान्वयनको क्रममा व्यवस्थापकीय क्षमता विकासका साथै अनुसन्धान संरचनालाई सुव्यवस्थित, व्यवसायिक, जनशक्तियुक्त बनाउन आवश्यक छ ।

(ङ) तालिमको विस्तार :

वैदेशिक रोजगारमा सुरक्षाको विषयको अर्को महत्वपूण पाटो तालिम रहेको छ । अधिकांश गन्तव्य मुलुकका मागकर्ताको गुनासो नेपालीहरुको तालिम र भाषागत सीप कमजोर रहेको र सामान्य विषय समेत जानकारी नदिई पठाइएको प्रतिक्रिया आउने गरेको छ । यसको निमित्त वैदेशिक रोजगार अभिमुखीकरण सम्बन्धी अधिकांश संस्थाहरुको कमजोर गुणात्मक र संस्थागत क्षमतामा सुधार ल्याउन न्यूनतम आधारभूत पूर्वाधार, स्तरीय पाठ्यक्रमका साथै योग्यतम तालिम सम्बन्धी प्रशिक्षकबाट तालिम संस्थाहरुको सञ्चालन गर्न आवश्यक छ । यसका लागि अभिमुखीकरणको अनुगमन कार्य गर्न कुनै खास निकायलाई पूर्ण जिम्मेवार बनाउन आवश्यक देखिन्छ ।

(च) एजेन्सीहरुको कमजोरीमा सुधार :

वैदेशिक रोजगार एजेन्सीहरुले तोके भन्दा बढी पैसा लिने, हजारौको संख्यामा रहेका विना दर्ताका एजेन्टहरुको संलग्नता, दोहोरो करार, समस्या समाधान गर्ने उदासिनता, व्यापक रुपमा नक्कली कागजातको प्रयोग, व्यक्तिगत स्वीकृतिबाट बढी भन्दा बढी कामदार पठाई संस्थागत जिम्मेवारीबाट पन्छिने प्रवृत्ति, काम र सेवा सुविधाका सम्बन्धमा आधारभूत जानकारीको प्रवाह समेत नगरी कामदार पठाउने, मुख्य स्रोतसम्म पहुंच विस्तार नगरी दलालहरुसंग मागमा भरपर्ने प्रवृत्ति आदि व्यवसायिक क्षेत्रमा देखिएका सुधार गर्नु पर्ने पक्ष रहेकाछन् ।

अनुमति प्राप्त एजेन्सीहरुले व्यवसायिक आचरणको तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न, जसमा वैदेशिक रोजगार एजेन्सीहरुले बैङ्क मार्फत मात्र रकम लिने, सरकारले तोकिदिएको बाहेक अन्य शुल्क नलिने, पारदर्शी कार्य प्रणालीको अवलम्बन गराउने, समग्र व्यवसायको प्रतिष्ठामा आंच आउन नदिन सदस्य एजेन्सीहरुलाई अनुशासनको सीमामा राख्ने, ठगी तथा अनियमितताका गुनासाका सम्बन्धमा आन्तरिक अनुगमन प्रणाली स्थापना गर्ने जस्ता कार्य हुन सकेमा यस क्षेत्रको दिगो विकासमा महत्वपूर्ण योगदान पुग्न सक्दछ ।

(छ) न्यायिक निकायको सवलीकरण:

ठगी नियन्त्रणको निमित्त वैदेशिक रोजगार विभागको अनुसन्धान क्षमता प्रभावकारी बनाउन पनि उत्तिकै जरुरी भएको छ । वैदेशिक रोजगारीको अन्तरबस्तु बुझ्रेर इन्साफ दिन विशिष्ठकृत मुद्धाहेर्ने वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको स्थापना भएको छ । संस्था स्थापना गर्दाको हतारो यसको व्यवस्थापनमा देखिन सकेको छैन । छिटो छरितो न्यायिक निरुपण गर्न सक्षम गराउने गरी यससंस्थाको क्षमता विकास गरीन पनि उत्तिकै ध्यान पुग्नु पर्ने अवस्था छ । यसैगरी वैदेशिक रोजगारीको वितरण मुलुकको सवै क्षेत्रमा भएको सन्दर्भमा वैदेशिक रोजगारीको ठगी सम्बन्धी अनुसन्धानकसरी तल्लो तहमा पुऱ्याउने भन्ने सम्बन्धमा समेत उचित नीति अवलम्बन गर्नु पर्ने समय आइसकेको छ ।

(ज) द्विपक्षीय श्रम संझौता :

गन्तव्य मुलुकहरुवीच द्विपक्षीय श्रम सम्झौता भएमा यसले मुलुकहरुका बीच निश्चित करारको सृजना गर्छ र कामदारको सुरक्षा संरक्षण तथा कानूनी अधिकारको सृजना गर्दछ । नेपालले हाल यू ए ई, बहराइन, दक्षिण कोरिया र जापान संग श्रम संझौता गरेको छ भने इजरायल, लेबनान, र मलेसिया संग श्रम संझ,ौताको क्रममा रहेको छ । यसैगरी जोर्डनमा श्रम संझौताको सन्दर्भमा अध्ययनको कार्य भइरहेको छ ।

(झ) विश्व मञ्चमा सहकार्यता:

वैदेशिक रोजगारमा कामदार पठाउने मुलुकहरुको सौदाबाजी गर्ने क्षमता विकास गर्न कोलम्बो प्रक्रिया (Colombo Process) जस्ता उपक्षेत्रीय सहयोगमा विशेष ध्यान पुग्न आवश्यक देखिन्छ । यसका साथै द्विपक्षीय श्रम संझौताको विस्तार गरी नेपाली कामदारको उचित सुरक्षा र संरक्षण गर्ने तर्फ पनि प्रयास आवश्यक छ । खासगरी आप्रवासनकालागि विश्व मञ्चजस्ता अन्तराष्ट्रिय मञ्चमा नेपालको भूमिका प्रभावकारी गराउने र यसको लाभ तथा अनुभवहरुबाट सिक्ने प्रक्रियामा समेत उत्तिकै ध्यान जान आवश्यक छ ।

(ञ) श्रम डेस्कको सुव्यवस्थापन र सूचना सञ्जालन :

विमानस्थलमा रहेको श्रम डेस्कलाई विभागसंग कम्प्यूटर नेटवर्किङ् गरी श्रम स्टिकरको Verification गरी प्रतिदिन वैदेशिक रोजगारीमा जाने र फर्कने कामदारहरुको अभिलेख व्यवस्थित गर्ने र दीर्घकालमा श्रम स्टिकरलाई मेशिन रिडेवलमा परिणत गरी यस्तो अभिलेख कम्प्यूटरकृत गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

(ट) स्टिकरमा सुधार :

श्रम स्वीकृति र पुनः श्रम स्वीकृतिको स्टिकर भिन्दै बनाउने, स्टिकर विभागकै कर्मचारीले नै स्वीकृत कामदारको राहदानीमा टांस गरी प्रमाणीत गर्ने व्यवस्था गर्न जरुरी देखिन्छ ।

(ठ) अभिसन्धीहरु अनुमोदान गर्न प्रभावकारी लविङ् :

वैदेशिक रोजगारीमा गन्तव्य मुलुकहरुले अन्तर्राष्ट्रिय श्रम सम्बन्धी कानूनहरुको मर्यादा र अनुबन्धहरुको अनुमोदनले त्यहां काम गर्न कामदारको सुरक्षालाई धेरै हद सम्म निर्धारण गर्दछ । ILO का अभिसन्धी तथा संयुक्त राष्ट्रसंघीय आप्रवासन सम्बन्धी महासन्धी १९९० लगायतका सन्धीहरुमा हस्ताक्षर गर्न अन्तराष्ट्रिय दवावको सृजना गर्न आवश्यक देखिन्छ । मुल्य गन्तव्य मुलुकहरु खासगरी खाडीका मुलुकहरु जहां नेपालको वैदेशिक रोजगारीको अधिकांश हिस्सा केन्द्रीत छ लाई यस्ता श्रम सम्बन्धी अनुबन्धमा दस्तखतको निमित्त प्रयास, पहल र अन्तराष्ट्रि दवाव सिर्जना गर्नृ सके नेपाली आप्रवासनमा रहेका नेपाली कामदारहरुको सुरक्षा तथा आधारभूत अधिकारको रक्षा गर्न मद्दत गर्न सकिन्छ ।

(ड) कुटनीतिक सुदृढीकरण र आर्थिक कुटनीति :

वैदेशिक रोजगारीको दिगो विकासमा विदेश स्थित नेपालका कुटनैनिक निकायहरुको भूमिका ज्यादै महत्वपूर्ण हुन्छ । नियोगहरु मुलुकै प्रतिनिधिमूलक निकाय भएकाले देशको अर्थतन्त्र र आर्थिक कुटनीतिको मुख्य आधार वैदेशिक रोजगार भइसकेको सन्दर्भमा परराष्ट्र मन्त्रालयको संयन्त्र भित्र वैदेशिक रोजगार डेस्कको स्थापना गरी एकिकृत समन्वय प्रणालीको विकास गरिन आवश्यक भएको छ ।

यसैगरी श्रम सहचारीलाई परराष्ट्र मन्त्रालयको संगठनात्मक संरचना तथा कार्यप्रणालीमा आन्तरिकीकरण गरी श्रम व्यवस्थापन, कामदारको अधिकार तथा विवाद व्यवस्थापन, कल्याणकारी कार्य र प्रवर्द्धनात्मक गतिविधिमा अधिकतम् परिचालन गर्न जरुरी भएको छ । कार्यस्थलमा आप्रवासी कामदारहरुको हक अधिकारको संरक्षण आपत परेको अवस्थामा उद्धार तथा रोजगार दाता र कामदार बिच भएको विवाद समाधान गर्ने समेत उद्देश्य राखी वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ मा ५००० भन्दा बढी नेपाली कामदार पठाएको मुलुकहरुमा श्रम सहचारी खटाईने व्यवस्था छ । साथै सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट समेत ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिम श्रम सहचारीहरु तत्काल खटाउन नेपाल सरकारलाई निर्देशनात्मक आदेश प्राप्त भएको छ । आवश्यकता अनुसारका श्रम सहचारीहरु, कल्याणकारी अधिकृतहरु, दोभाषे तथा अन्य सहयोगी कर्मचारीहरुको तत्काल व्यवस्था गर्न जरुरी देखिन्छ ।

(ढ) नयां दूतावासको स्थापना

इजरायलमा स्थापना भइसकेको छ भने कुवेतमा भरखरै स्थापना भएको छ । यस अलावा खाडिका मुलुकहरुको नेपालमा पनि दूतावास स्थापनाको निमित्त प्रयास जारी छ । यस अलावा आर्थिक कुटनीतिको नीति बमोजिम नेपालको दूतावास खोल्न वैदेशिक रोजगारीलाई सरकार ले उच्च प्राथमिकता दिएको पाईन्छ ।

मुख्य गन्तव्य मुलुकहरुमा द्विपक्षीय श्रम संझौता हुंदानै सम्बन्धित नेपाली कामदार लिने कम्पनिले प्रतिव्यक्ति निश्चित रकम उक्त मुलुकमा रहेको कुटनीतिक नियोगमा बुझाउने व्यवस्था गरी उक्त रकमबाट दूतावासमा कार्य सञ्चालन कोष खडागरी नेपाली कामदारको उद्धार, आश्रय घरको स्थापना र सञ्चालन, वैदेशिक रोजगारीमा आएका नेपालीहरुको व्यवस्थापनमा खर्च हुने व्यवस्था मिलाउन सकिन्छ । श्रीलंकाले यस्को राम्रो अभ्यास प्रारम्भ गरिसकेको यहां स्मरणीय छ ।

(ण) वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी संस्थागत सुदृढीकरण :

यसैगरी साविकको वैदेशिक रोजगार विभागलाई वैदेशिक रोजगारीको केन्द्रीय सेवा प्रदायक निकायको रुपमा राखी र पछि संघीय संरचनामा समयोजन हुन सक्ने गरी हाललाई देशका मुख्य शहरहरु वा अञ्चल तह सम्म वैदेशिक रोजगार कार्यालय स्थापना गरी वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी सेवालाई जनताको निकटमा पुऱ्याउन आवश्यक छ ।

(त) वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धनबोर्डको कार्यप्रणालीमा परिमार्जनः

वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन र कामदार तथा व्यवसायीहरुको हित संरक्षणको निमित्त स्थापित वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्डलाई कल्याणकारी कार्य, सीप विकास, बजार प्रवर्द्धन, पुर्नएकिकरण कार्यक्रमजस्ता क्षेत्रहरुको जिम्मेवारी प्रदान गरिएको छ । हालसम्म मूलतः बोर्ड मृतक कामदारको लास स्वदेश झिकाउने, आर्थिक सहायताको कार्यदायरा भन्दा बाहिर जान सकेको छैन । अतः बोर्डको स्वीकृत पञ्चबर्षीय रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयनमा क्रियाशील गराई वैदेशिक रोजगार ऐनद्वारा प्रत्याभूत कार्यजिम्मेवारी सम्पादन गर्न सक्षम रुपमा परिचालन गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

कल्याणकारी कोषको रकम बोर्डलाई प्रदान गरिनुको अर्थ सबै काम आफैले गर्ने भन्ने होइन, सरोकारवाला निकाय परिचालन गरी बढी उपलब्धी हांसिल गर्न बोर्ड क्रियाशील हुनु पर्दछ ।

(थ) विमानस्थलमा श्रम कोरिडरको स्थापनाः

वैदेशिक रोजगार बाट प्राप्त विप्रेषण नेपालको वैदशिक मुद्रा प्राप्त गर्ने मुख्य श्रोत रहेको तथा विप्रेषण अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रुपमा स्थापित भइसकेको छ । वैदेशिक रोजगारीमा जाने श्रमिकहरुनै यथार्थमा सम्मानित हुनु पर्ने समुदाय हुन । यसैले उनीहरुलाई सम्मान गर्न एवं सहज सेवा उपलब्ध गराई प्रस्थान तथा आगमनका अवसरमा स्वागत तथा विदाईका लागि अन्तिम विन्दुसम्म पुऱ्याउने गरी त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलमा छुट्टै श्रम कोरिडरको स्थापना गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

(द) स्वदेश फर्किएका कामदारलाई सहयोग कक्षको स्थापना :

यसैगरी विदेशमा जाने तथा फर्कने कामदारलाई आवश्यक सूचनाहरु समेत प्रवाह गरी अभिलेख अध्यावधिक हुने व्यवस्था मिलाउन समेत यस डेस्कलाई सक्षम र सुविधायूक्त बनाउन आवश्यक छ । आगमनको क्रममा नेपालीहरुले भर्ने आगमन फर्ममा केही सुधार गरी वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी थप सूचना हांसिल गर्ने र यसको नियमित तथ्याङ्क प्राप्त गर्ने प्रणालीको स्थापना गरिन आवश्यक छ । आगमन कक्षमा भिन्दै श्रम डेस्कको व्यवस्था नभएसम्म फर्किएका नेपाली कामदार खासगरी महिला कामदारहरुलाई सुरक्षित सेवा प्रवाह गर्न विमानस्थलको मूल भवनको बाहिरी भागमा एक सूचना डेस्कको स्थापना गरी आवश्यक सहयोग र सूचना प्रदान गर्ने र स्वदेश फिर्तापछि देखिने थप शोषणबाट बचाउन आवश्यक भएको छ ।

(ध) अनुगमन

वैदेशिक रोजगारीमा पठाएपछि उनिहरुको अवस्थाका बारेमा प्रभावकारी अनुगमन गर्ने प्रणाली स्थापना गर्न आवश्यक देखिन्छ । यसको निमित्त दूतावासमा क्यातधबचभ स्थापना गरी व्यक्ति र निजले काम गर्ने संस्थाको बारेमा अद्यावधिक विवरण राख्ने व्यवस्था गर्न आवश्यक देखिन्छ । कुनै कारणले श्रमिकले कम्पनि परिवर्तन गरेमा सो को अभिलेख समेत अद्यावधिक गर्ने प्रणाली स्थापना गर्न नीतान्त जरुरी देखिएको छ ।

(न) वैदेशिक रोजगार चक्र :

वैदेशिक रोजगारबाट आर्जित आय तथा उनिहरुको सिकेको सीपको उद्यमशील उपयोग गर्न आवश्यक देखिन्छ । यसका लागि वैदेशिक रोजगारीमा जाने कामदार तथा उनीहरुको परिवारलाई प्राप्त हुने आयको उचित उपयोगका लागि आर्थिक साक्षरता (Economic Literacy) का प्याकेज कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिएको छ । प्राप्त विप्रेषण र उनीहरुले आर्जन गरेको सीपलाई उत्पादनशील कार्यमा लगाई उद्यमशीलताको विकास गर्न वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड तथा अन्य सम्बद्ध निकायहरुबाट प्याकेज कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक देखिन्छ ।

(प) स्वदेशमा रोजगारीको अवसरमा अभिबृद्धि :

वैदेशिक रोजगार पश्चात स्वदेशमा फर्किएका नेपाली नागरिकलाई परिवार तथा समाजमा पनर्एकिकरण गरी आर्जित आर्थिक स्रोत तथा सीपलाई उद्यमसीलतामा परिणत गरी उद्यम व्यवसाय वा स्वरोजगार कार्यक्रम संचालन गरि परिवार र समाजको विकासमा उपयोग गर्न आवश्यक हुन्छ । यसको निमित्त उद्यम प्याकेजको विकासमा सहयोग, सहुलियत ऋण, वजार पहुंचमा सहयोग, सिकेको सीम संग सम्बद्ध यन्त्र उपकरण औजार आयात गर्दा सहुलियत जस्ता सुविधाहरु प्रदान हुन सकेमा स्वदेशमै रही मुलुकको आर्थिक संबृद्धिमा योगदान पुग्न सक्दछ ।

(फ) नक्कली करार नियन्त्रण:

वैदेशिक रोजगारीको क्रममा मलेशिया तथा मध्यपूर्वमा जाने नेपाली कामदारहरुको समस्याको एक प्रमुख कारण दुई किसिमको करार रहने गरेको छ । नेपालले न्यूनतम पारिश्रमिक तोकेको अवस्थामा त्यो भन्दा कम तलव सुविधामा मानिस पठाउन यस्तो करार प्रणाली अधिकतम् मात्रामा प्रयोग हुने गरेको छ । यसका साथै व्यवसायीले प्राप्त गरेको माग विविध कारणले समय भित्र पठाउन नसकेको तर उक्त माग बापत शुल्क तिरी सकेको अवस्थामा समेत यस्तो नक्कली करार लगायतका कागजातहरु प्रयोग हुने गरेको देखिएको छ । वैदेशिक रोजगार नियमावलीको पहिलो संशोधनले माग पत्रमा म्याद तोकेको भए सो अवधि सम्म उक्त म्यादको वैधता कायम गरेको भएतापनि नक्कली करारको मात्रामा कमी आउन सकेको छैन । यसको निमित्त सरकारले तोकेको न्यूनतम पारिश्रमिक भन्दा कममा नेपाली कामदार नपठाउने, निजको पारिश्रमिकको अंक वैदेशिक रोजगार विभागको सफ्टवेयरमा राखी दूतावासको पहुंच स्थापना गर्ने, विमानस्थलको प्रस्थान कक्षमा अनुगमन गरी दोहोरो करारको विवरण प्राप्त गरी कडा कारवाही गर्ने जस्ता उपयहरु अवलम्बन गर्न आवश्यक छ ।

(ब) प्रभावकारी अनुगमन तथा नियन्त्रणको व्यवस्था :

मानव तस्करी, सेटिङ्ग नियन्त्रण, र अनुगमनको प्रयोजनकोलागि वदेशिक रोजगार विभागका महानिर्देशक र श्रम मन्त्रालयका एक उच्च पदाधिकारीलाई विमानस्थ्लको प्रस्थान कक्षसम्म सहज पहुंच हुने गरी विशेष पासको व्यवस्था हुन सकेमा निगरानी र अनुगमन प्रभावकारी हुन सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

(भ) अभिलेख प्रमाणिकरण :

पूर्व स्वीकृति र अन्तिम स्वीकृतिको अभिलेखमा ठूलो फरक पाइएको सन्दर्भमा कामदारको यस्ता संवेशनशील विषयमा सम्बद्ध कर्मचारीले आफ्नो कार्यसम्पादन सजग हुन आवश्यक हुने हुंदा अभिलेख भेरिफकेशन र यसको फरक परेमा जिम्मेवार कर्मचारी सुनिश्चित हुने परिपाटीको स्थापना गर्ने ।

(म) पूर्णरुपमा वैकिङ प्रणालीबाट आर्थिक कारोवार गर्नेः

सेवाग्राहीबाट लिने कल्याणकारी कोषको रकम तथा अन्य शुल्क दस्तुरहरु कार्यालयमा नगद बुझ्ने परिपाटीको पूर्णरुपमा अन्त गरी आर्थिक कार्यप्रणली पूर्णरुपमा वैकिङ प्रणालीबाट गर्ने र कार्यालय समयसम्म नै वैङ्कले रकम बुझ्ने गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाउन आवश्यक देखिएको छ ।

३.२ निष्कर्ष :

मुलुकभित्र पर्याप्त मात्रामा आयमूलक रोजगारीको अवसर सिर्जना हुन नसकेको बर्तमान अवस्थामा श्रम बजारमा आउने नेपाली युवाहरुलाई आधुनिक ज्ञान, सीप दिलाई फलदायी वैदेशिक रोजगारका अवसरहरु उपलव्ध गराउन आवश्यक छ । यसैगरी वैदेशिक रोजागारीको माग अनुसारको तालिम र दक्षता प्रदान गरेर वैदेशिक रोजगारीमा पठाउने र वैदेशिक रोजगारीमा अदक्ष कामदारको उच्च आकारलाई घटाई देशगत तथा पेशागत विविधिकरण गरी सुरक्षित वैदेशिक रोजगारको विकल्प प्रदान गर्ने र त्यसबाट प्राप्त हुने आर्थिक एवं गैर-आर्थिक लाभलाई गरिबी निवारण तथा राष्ट्रको दिगो आर्थिक, सामाजिक विकासका लागि लगानी गर्नु आजको आवश्यक भएको छ । यसका निमित्त सर्वप्रथम नेपाल सरकारको आप्रवासन नीतिको तर्जुमा गर्ने, वैदेशिक रोजगारीलाई अर्थतन्त्रमा पुऱ्याएको योगदान अनुसार प्राथमिकिकरण गरी स्रोत साधनको विनियोजन गर्ने तर्फ ध्यान पुग्न जरुरी देखिन्छ । यसैगरी विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्षम हुने गरी मुलुकको यस सम्बन्धी कानूनी तथा संस्थागत संरचनामा सुधार गरी सेवाग्राहीको आवश्यकता र चाहना अनुसार सेवा प्रवाह गर्न सक्षम संगठनको विस्तार हुन जरुरी भइसकेको छ । यस्तै भर्खरै स्थापना भएको वैदेशिक रोजगार प्रबर्द्धन बोर्डलाई दीर्घकालिन योजना सहित क्रियाशील गराउने सहित यस क्षेत्रलाई सुव्यवस्थित र उत्पादक बनाउन आवश्यक छ । यस्तै वैदेशिक रोजगारलाई व्यवहार र सुविधा दुवै दृष्टिले सम्मानित गर्दै जान आवश्यक देखिन्छ ।

अन्तराष्ट्रिय श्रम बजारमा प्राप्त रोजगारीका अवसरहरुको पहिचान, विविधिकरण र प्रबर्द्धन गर्ने श्रम आप्रवासनको समग्र चरणहरु तथा प्रक्रियालाई सरल, पारदर्शी, मर्यादित, भरपर्दो सुलभ, शीघ्र व्यवस्थित र सुरक्षित बनाई वैदेशिक रोजगारमा जाने नेपाली कामदारहरुको हक अधिकारको संरक्षण गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण पक्षहरुमा सरकारको उचित ध्यान केन्द्रीत हुन आवश्यक भएको छ । अन्तराष्ट्रिय श्रम बजारमा महिलाहरुको पहुंचलाई सहज र सुरक्षित बनाउने, वैदेशिक रोजगार व्यवसायको व्यवसायीक क्षमता एवं दक्षतामा सुधार गर्दै यसलाई उद्योगको रुपमा विकास गर्ने, वैदेशिक रोजगारका जोखिम तथा प्रतिकुल असरलाई न्यून गर्दै समाज र देशको विकासमा यसको सकारात्मक योगदानमा अभिबृद्धि गर्ने, वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी प्रशासनिक संरचनालाई दक्ष सक्षम एवं प्रभावकारी बनाउने, कानून कार्यान्वयन निकायहरुको संरचनागत सुधार गरी कानूनको कार्यान्वयन पक्षलाई प्रभावकारी बनाई वैदेशिक रोजगार कानूनमा समयानुकुल सुधार गर्नु आजको आवश्यकता भएको छ ।

तत्काल लागु गर्नु पर्ने कार्ययोजना

अनुसूची -१

क.सं	विषयः	अवलम्बन गर्नु पर्ने उपाय	समय	लागत	सूचक	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	कैफियत
१	ठगी नियन्त्रण	वैदेशिक रोजगार विभागमा व्यक्तिगत र संस्थागत उजूरी हेर्ने अलग अलग शाखा खोल्ने	१५ दिन		अलग अलग शाखा खुलेको हुने	वैदेशिक रोजगार विभाग		
		विभागमा अनुसन्धानलाई चाहिने निम्न थप जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने : रापद्वि तहको - १ रा.प. अनं प्रथम -२	१५ दिन		थप कर्मचारीहरु खटिएको हुने	कानून तथा न्याय मन्त्रालय	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		वैदेशिक रोजगारको क्रममा हुने मानव वेचविखन अपराध अनुसन्धान र अभियोजनमा विभाग र प्रहरी वीच मुद्दा सिफारिस प्रणाली विकास गर्ने	तत्काल		अनुसन्धान शाखाबाट यस सम्बन्धी प्रतिवेदन	वैदेशिक रोजगार विभाग र प्रहरी प्रधान कार्यालय	गृह र श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		वैदेशिक रोजगार सम्वन्धि मुद्दाको विषयमा संक्षिप्त कार्यविधि पालन भए नभएको अडिट ३ महिनामा गर्ने । यस्को प्रतिवेदन सर्वोच्च अदालत तथा सरकारलाई उपलब्ध गराउने ।	३० दिन		छिटो छरितो न्याय सम्पादन भएको अडिट प्रतिवेदन ।	न्याय परिषद		

		वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणलाई आवश्यक जनशक्ति तथा स्रोत साधन उपलब्ध गराउने ।	३० दिन		आवश्यक श्रोत साधनको व्यवस्था भएको हुने	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	अर्थ मन्त्रालय	
		कानूनी उपचार कार्यविधि सम्बन्धि सूचना/संचार सामाग्री निमार्ण गरी प्रसारण गर्ने ।	१५ दिन		सूचना सामग्रीहरु प्रकाशित प्रसारित भएको हुने	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन वोर्ड	कानूनि सहायताको क्षेत्रमा काम गरिरहेको गैह्र सरकारी संस्थाहरु	
		त्रिभुवन विमान स्थलको अध्यागमन काउण्टरमा पासपोर्ट तथा ट्राभल डकुमेन्ट जाँच गर्ने आधुनिक मेशिन उपलव्ध गराउने ।	३० दिन		मेशिन जडान भएको हुने	अध्यागमन विभाग	गृह मन्त्रालय	
		लिखित प्रमाण विनाका उजुरी छानविन गर्न वैदेशिक रोजगार विभागमा हाल भैरहेको समितिको बैठक महिनामा कम्तिमा दुई पटक अनिवार्य रुपमा बसी छानविन समितिलाई क्रियाशील वनाउने	७ दिन		समितिले प्रमाण विनाका उजुरीहरु छानविन गरेको हुने।	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		पीडितहरुलाई कानूनी सहयोग उपलब्ध गराउन कानूनी सहायता केन्द्र स्थापना गर्ने ।	१५ दिन		सहायता केन्द्र स्थापना भएको हुने ।	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	कानूनी सहायताको क्षेत्रमा काम गरिरहेको गैह्र सरकारी संस्थाहरु	
		दूतावासमा पर्ने उजुरी यथासमयमै विभागमा पठाउने व्यवस्था मिलाउने,	१५ दिन		अनुसन्धान शाखाको मासिक प्रतिवेदन	सम्वन्धित राजदुतावास	परराष्ट्र मन्त्रालय	

		दुतावासमा परेका उजुरीका सम्बन्धमा नियोगले रोजगार दाता सम्बद्ध कम्पनीसँग verify गरी सिफारीस गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने	१५ दिन		अनुसन्धान शाखाको मासिक प्रतिवेदन	सम्वन्धित राजदुतावास	परराष्ट्र मन्त्रालय	
		दुतावासबाट विभागमा कारवाहीको लागि पठाउदा उपलव्ध प्रमाण वा नियोगमा वयान लिई प्रमाणित गरी पठाउने प्रणालीको स्थापना गर्ने	७ दिन		अनुसन्धान शाखाको मासिक प्रतिवेदन	सम्वन्धित राजदुतावास	परराष्ट्र मन्त्रालय	
		विभागबाट हुने उजुरी अनुसन्धान तथा अभियोजन कार्यको आवधिक रुपमा अनुगमन गर्ने ।	७ दिन		अनुगमन प्रतिवेदन	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय		
२	भ्रष्टाचार नियन्त्रण	विभागका शाखाहरुमा प्राथमिकताका आधारमा रेकर्डीङ् सुविधा सहितको CC TV को व्यवस्था गरी सो को अभिलेख अनुगमन गर्ने ।	३० दिन		CCTV जडान भएको प्रतिवेदन	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		विभागमा नगद कारोवार वैङ्क मार्फत मात्र गर्ने ।	७ दिन		बैंक भौचरद्वारा कारोवार भएको हुने	विभाग तथा बैंक	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		वैङ्कले प्रत्येक दिन कार्यसम्पन्न भएपछि संकलित रकम र भौचरको विवरण विभागलाई उपलव्ध गराउने ।	७ दिन		दैनिक प्रतिवेदन	बैंक		

		विभागको लेखा शाखाले नियमित रुपमा Verification गर्ने ।	७ दिन		मासिक फांटवारी	वैदेशिक रोजगार विभाग		
		विमानस्थलमा 'सेटिङ्ग' नियन्त्रण गर्न सतर्कता केन्द्र, नेपाल प्रहरी र विभागको संयूक्त Flying Squad ढांचाका अनुगमन प्रणालीको स्थापना गर्ने ।	७ दिन		टोली परिचालनद्वारा सेटिङ्ग नियन्त्रण भएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग	प्रधान मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को सचिवालय	
		विमानस्थलको अन्तिम प्रस्थान कक्षमा महानिर्देशक र मन्त्रालयको उच्च अधिकारीको पहुंच हुने गरी प्रवेश पास प्रदान गरि विमानस्थलमा अनुगमन गर्ने ।	७ दिन		उच्चपदाधिकारीहरु स्थलगत अनुगमन भएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग	त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल प्राधिकरण (TIA)	
३.	वैदेशिक रोजगार व्यवसायमा एजेन्ट व्यवस्थापन	वैदेशिक रोजगार विभागमा दर्ता भएका ऐजेन्टहरुको नामावली विभागको Web Site मा राख्ने । सम्वन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा एजेन्टहरुको नामावली उपलब्ध गराउने र स्थानीय प्रशासनले यो विवरण सूचना पाटीमा प्रकाशन गर्ने ।	७ दिन		एजेण्टको विवरण वेभसाइटमा राखिएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग	गृह मन्त्रालय तथा जिल्ला प्रशासन कार्यलयहरु	वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ बमोजिम वैदेशिक रोजगार कसुरको अनुसंधानको जिम्मेवारी वैदेशिक रोजगार विभाग रहेको ।
		गैर कानूनी रुपमा काम गर्ने एजेन्टहरुलाई देश व्यापी रुपमा कारवाहीको अभियान थाल्ने । यस्तो कार्यमा स्थानीय प्रशासनलाई परिचालन गर्ने ।	१५ दिन		स्थानीय प्रशासन कार्यालयहरुमा परिपत्र पठाइएको हुने ।	श्रम तथा यातायात व्यवस्था वैदेशिक रोजगार मन्त्रालय/विभाग	गृह मन्त्रालय/जिल्ला प्रशासन कार्यलयहरु	

		वैदेशिक रोजगारमा जान चाहने नेपाली कामदारहरुले On Line Register गर्न सक्ने प्रणाली स्थापना गर्ने । यो Roster बाट व्यवसायीले शुल्क तिरी कामदार लिन सक्ने प्रणालीको विकास गर्ने ।	३० दिन		वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन वोर्डको वेव साइटमा रजिष्ट्रेसन प्रणाली आवद्ध भएको हुने	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन वोर्ड	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
४	व्यक्तिगत श्रम स्वीकृतिको सहजीकरण व्यवस्था	व्यक्तिगत श्रम स्वीकृतिमा जाने कामदारका लागि आवेदन फारम वितरण गर्न वैदेशिक रोजगार बिभागले अनुकूल स्थानमा काउन्टरहरु स्थापना गर्ने ।	१५ दिन		दरखास्त फाराम सहज रुपमा वितरण भएको हुने	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		फाराम भर्ने कार्यमा निःशुल्क सहयोगको निमित्त आप्रवासन सम्बद्ध संघ संस्थाहरुबाट स्वयंसेवक परिचालन गर्ने ।	१५ दिन		स्वयंसेवकहरु परिचालन भएको हुने	वैदेशिक रोजगार विभाग	आप्रवासनमा काम गर्ने संस्थाहरुको संजाल	
५	व्यक्तिगत श्रम स्वीकृतिको अभिलेख प्रमाणीकरण	खाडीका मुलुकहरु, इजरायल तथा मलेशियामा व्यक्तिगत रुपमा वैदेशिक रोजगारीका लागि केयर गिभर र घरेलु कामदारको रुपमा जाने कामदारहरुको रोजगार करार राजदुतावासबाट प्रमाणिकरण गर्ने ।	३० दिन		सम्बन्धित दुतावासहरुबाट करार पत्र प्रमाणिकरण भएको हुने ।	राजदुतावासहरु	परराष्ट्र मन्त्रालय	
		व्यक्तिगत श्रम स्वीकृति र सो को नविकरणको निमित्त देशगत रुपमा न्यूनतम ५ वटा काउन्टरहरुको व्यवस्था गर्ने ।	१५ दिन		काउन्टरको स्थापना भएको हुने	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन वोर्ड	

		प्रति काउन्टर एकजना अधिकृत, दुइ जना सहायक स्तरका कर्मचारीहरु र एक जना कम्प्यूटर अपरेटरको व्यवस्था गर्ने ।	१५ दिन		कर्मचारीहरु खटिएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय/सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	
		व्यक्तिगत स्वीकृतिको कार्यसम्पादनमा महानिर्देशकको निगरानी बढाउने ।	तत्काल		महानिर्देशकबाट दैनिक रुपमा शाखा काउन्टरहरुको निरीक्षण गरी जानकारी लिएको हुने	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय/सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	
६	स्टिकरमा सुधार	व्यक्तिगत, संस्थागत र घरेलु कामदारमा जाने नेपाली कामदारहरुकालागि श्रम स्वीकृतिको फरक रंगको स्टिकरको व्यवस्था गर्ने ।	३० दिन		३ फरक रंगका स्टीकरहरु प्रयोगमा आएको हुने	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		स्टिकरको ढांचामा न्यूनतम विवरण सहित परिमार्जन गर्ने ।	४५ दिन		स्टीकरमा कामदारको न्युनतम विवरण उल्लेख गरिएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
७	अनलाईन प्रणालीको स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।	वैदेशिक रोजगार विभागमा Upgraded Software प्रणाली लागू गर्ने ।	तत्काल		सफ्टवेयर प्रणाली संचालन भएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		दुतावासहरुसंग अनलाईनमा सूचना आदान प्रदान प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने ।	तत्काल		अनलाईनबाट सूचना उपलब्ध भएको हुने।	वैदेशिक रोजगार विभाग/राजदुतावासहरु	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय/ परराष्ट्र मन्त्रालय	
		मन्त्रालयले अनलाईन प्रणालीको अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	तत्काल		अनुगमन प्रतिवेदन	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय		

८	श्रम स्वीकृतिको नविकरण	एक पटक श्रम स्वीकृति लिई गएको अवस्थामा करारको अवधि समाप्त भएपश्चात निम्न कागजात हेरी श्रम स्वीकृतिको नविकरण गर्ने : राहदानीमा श्रम स्वीकृतिको निस्सा, राहदानीमा प्रस्थान र आगमन स्टिकर, कल्याणकारी कोषको रसिद, बीमा गरेको कागजात ।	७ दिन		नविकरणको संख्या	वैदेशिक रोजगार विभाग		
९	भवन तथा पूर्वाधार व्यवस्था	वैदेशिक रोजगार विभागमा तत्कालको निमित्त हालकै स्थानमा टहरा निर्माण वा थप एक घर भाडामा लिएर कार्य व्यवस्थित गर्ने ।	३० दिन		आव्यकतानुसारका काउन्टरहरु निर्माण भएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन वोर्ड	
		ट्रलिवस रहेको श्रम मन्त्रालयको घर जग्गा विभागलाई उपलव्ध गराउने ।	१५ दिन		भवन उपलब्ध भएको हुने	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	प्रधान मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को सचिवालय	
		सो भवन उपलव्ध हुन नसकेमा शिक्षा मन्त्रालय स्थान्तरण भएपछि सोही भवनमा स्थान्तरण गर्ने ।	३० दिन		भवन उपलब्ध भएको हुने	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	प्रधान मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को सचिवालय	
१०	कर्मचारी पदस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था	वैदेशिक रोजगार विभागमा अन्य निकायहरुबाट सिधै सरुवा वा काजमा कर्मचारी पठाउने कार्य नगर्ने ।	७ दिन		श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय कर्मचारी प्रशासन शाखाको अभिलेख	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		वैदेशिक रोजगार विभागमा कर्मचारी खटाउदा कम्प्यूटर सम्बन्धी दखल भएको हुनु पर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्ने ।	७ दिन		श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय कर्मचारी प्रशासन शाखाको अभिलेख	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		वैदेशिक रोजगार बिभागका कर्मचारीहरुलाई Incentive Plan लागू गर्न अध्ययन प्रारम्भ गर्ने ।			अध्ययन भएको हुने	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय अर्थ मन्त्रालय	

११	श्रम सहचारी व्यवस्थापन	विभिन्न ६ मुलुकहरुकालागि सिफारिस भएका श्रम सहचारीहरुको नियुक्तिका लागि परराष्ट्र मन्त्रालयले तत्काल सहमति प्रदान गरी श्रम सहचारीहरुलाई सम्बन्धित कार्यक्षेत्रमा पठाउने ।	७ दिन		श्रम सहचारीहरु नियुक्ति भई कार्यक्षेत्रमा खटिएका हुने छन ।	परराष्ट्र मन्त्रालय/श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय		
		सर्वोच्च अदालतको निर्देशनात्मक आदेश तथा वैदेशिक रोजगार ऐन ,२०६४ मा भएको व्यवस्था वमोजिम ५००० वा सो भन्दा वढी नेपाली कामदार भएका मुलुकहरुमा श्रम सहचारी खटाउने प्रकृया तत्काल प्रारम्भ गर्ने ।	३० दिन		श्रम सहचारी खटिएको हुने	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	परराष्ट्र मन्त्रालय अर्थ मन्त्रालय सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	
		श्रम सहचारीहरुको कार्य सम्वादनका लागि आवश्यक हुने स्रोत साधन सहित दोभाषे तथा सहयोगी कर्मचारीहरु उपलब्ध गराउने।	१५ दिन		स्रोत, साधन र दोभाषे तथा सहयोगी खटिएको हुने ।	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	अर्थ मन्त्रालय वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड	
१२	करार व्यवस्थामा सुधार गरी सुरक्षा तथा संरक्षणको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।	कामदारको करारका मुख्य विषयहरु जस्तै तलव, काम, कम्पनी, सुविधा, अवधि, टिकट आदि जस्ता विषयलाई सफ्टवेयरमा राखी आवश्यक अवस्थामा प्रमाणको रुपमा उपयोग गर्ने ।	३० दिन		करारको अनुगमन भएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग/राजदुतावासहरु	परराष्ट्र मन्त्रालय श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
१३	सेवा प्रवाहमा सहजीकरण	इजाजतप्राप्त कम्पनीहरुलाई एकै खाले रसिदको ढांचा उपलब्ध गराउने ।	१५ दिन		एकै प्रकारका रसीदहरु प्रचलनमा आएको हुने	वैदेशिक रोजगार विभाग	वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघहरु	
		विभागले व्यवसायीले प्रयोग गर्ने रसिदको नियन्त्रण खाता तयार गरी सो मा अभिलेख राखी प्रयोग हुने व्यवस्था मिलाउने ।	१० दिन		नियन्त्रण खाता राखिएको हुने	वैदेशिक रोजगार विभाग		
		वैदेशिक रोजगार विभागको सेवालाई विद्युतीय टोकन प्रणालीबाट सुव्यवस्थित गरी पहिला आउनेलाई पहिलो सेवा प्रदान गर्ने परिपाटी बसाल्ने ।	३ दिन		विद्युतिय टोकन प्रणालीको स्थापना भएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		हुलाक काउण्टरको व्यवस्था गरी टिकट तथा पत्रदर्ता वितरण सहज बनाउने ।	३० दिन		हुलाकको काउण्टर स्थापना भएको हुने ।	हुलाक सेवा विभाग	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	

		त्रिभुवन विमानस्थलको सामान बुझ्ने कक्षमा (Baggage collection Zone) पुन श्रम स्वीकृति प्रदान गर्ने प्रक्रियाबारे *Flex* Board टासी जानकारी उपलब्ध गराउने ।	१५ दिन		जानकारीका लागि फ्लेक्स वोर्ड राखिएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड	वैदेशिक रोजगार विभाग, त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल प्राधिकरण (TIA)	
१४	श्रम डेस्कको सुव्यवस्थापन र सूचना सञ्जाल (Networking)	अध्यागमनको प्रस्थान र आगमन कक्षमा वैदेशिक रोजगारमा जाने । आउने कामदारहरुको लागि छुट्टै अध्यागमन काउन्टरको व्यवस्था गर्ने ।	१५ दिन		श्रमिकको लागि छुट्टै अद्यागमन काउण्टरको व्यवस्था भएको हुने ।	अध्याागमन विभाग	त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल प्राधिकरण (TIA), गृह मन्त्रालय	
		श्रम डेस्कले विमानस्थलबाट प्रस्थान गरेका कामदारको विवरण प्रत्येक दिनमा विभागमा उपलब्ध गराउने ।	१५ दिन		दैनिक प्रतिवेदन	वैदेशिक रोजगार विभाग	त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल प्राधिकरण (TIA), गृह मन्त्रालय	
		आगमन कक्षमा श्रम डेस्क स्थापना नभएसम्म विमानस्थल भवनको वाहिर बरण्डापट्टी एक सूचना तथा सम्पर्क डेस्क स्थापना गरी विदेशमा समस्यामा परी स्वदेश फर्केका नेपाली कामदारहरुलाई सहयोग पुऱ्याउने व्यवस्था मिलाउने ।	१५ दिन १५ दिन		सूचना तथा सम्पर्क डेस्क स्थापना भएको हुने ।	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	गैर सहकारी संस्थाहरु	
१५	अभिमुखीरण तालिम	घरेलु महिला कामदार र केयर गिभरको तालिम पाठ्यक्रम तयार गरी स्वीकृत गर्ने ।	३० दिन		पाठ्यक्रम स्वीकृत भएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		घरेलु महिला कामदार र केयर गिभरका बाट अभिमूखिकरण तालीम तत्काल संचालन गर्ने ।	३० दिन		तालिम संचालन भएको हुने	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन वोर्ड	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	

		अभिमुखीकरण तालिमको अनुगमन अभियानका रुपमा संचालन गर्ने । अनुगमन कार्यदलमा नागरिक समाज, व्यवसायी, मिडियाका प्रतिनिधि समेत समावेश गर्ने ।	७ दिन		अनुगमन प्रतिवेदन	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन वोर्ड, वैदेशिक रोजगार विभाग	नागरिक समाज, मिडिया, व्यवसायी	
		सीप विकास तालिमकेन्द बाट समेत Double Track System अन्तर्गत अभिमुखीकरण तालिम संचालनको व्यवस्था गर्ने । दिने	३० दिन		तालिम कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	व्यवसायिक सीप विकास तालिम केन्द्र	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
१६	वैदेशिक रोजगारको लागत	न्यूनतम पारिश्रमिक तोक्न बांकी रहेको मुख्य गन्तव्य मुलुकहरुका लागि न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने र राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने ।	३० दिन		राजपत्रमा प्रकाशित भएको हुने	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड, कानून तथा न्याय मन्त्रालय परराष्ट्र मन्त्रालय	
		हाल प्रक्रियामा रहेका मलेशिया, लेवनान, कुवेत र जोर्डनको MOU गर्ने ।	३० दिन		MOU मा हस्ताक्षर भएको हुने	परराष्ट्र मन्त्रालय	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		अन्तर्राष्ट्रिय वायु सेवा संचालन गर्ने एयरलाइन्सहरुको एशोसिएसन(BAAN) संग नेपाली कामदारहरु खासगरी महिला कामदारहरुको हवाईटिकटको दर घटाई सहुलियतपूर्ण बनाउन पहल गर्ने ।	३० दिन		हवाई टिकटको भाडादर कम भएको हुने	एयरलाइन्सहरु	पर्यटन तथा ना.उ.मन्त्रालय	
१७	अवान्छित विज्ञापन नियन्त्रण	विद्युतीय तथा अन्य सञ्चार माध्यमहरुले वैदेशिक रोजगारको सूचना प्रकाशन तथा प्रशारण गर्दा विभागको स्वीकृति नम्बर अनिवार्य रुपमा उल्लेख हुनु पर्ने व्यवस्था गर्ने ।	१५ दिन		प्रकाशित प्रशारित सूचना	वैदेशिक रोजगार विभाग सञ्चार माध्यम	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	
		अवान्छित विज्ञापनमा कडाईका साथ रोक लगाउने।	१५ दिन		अनुगमन प्रतिवेदन	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय, वैदेशिक रोजगार विभाग	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरु	

१८	भिजिट भीसाको अनुगमन	भिजिट भिसामा वैदेशिक रोजगारमा खाडीका मुलुक र मलेशिया र इजरायल काम गर्न जानेलाई अध्यागमनबाट रोक लगाउने ।	७ दिन		अध्यागमनको मासिक प्रतिवेदन	अध्यागमन विभाग	गृह मन्त्रालय	
		श्रम स्टीकर रहेका बाहेक कामको निमित्त जाने कार्य नियन्त्रण गर्ने ।	७ दिन		अध्यागमनको प्रतिवेदन	अद्यागमन विभाग	गृह मन्त्रालय	
१९	भारतीय खुला सीमाना र बीमानस्थल प्रयोगमा नियन्त्रण	स्वीकृति नलिई भारतीय हवाई मार्ग हुँदै वैदेशिक रोजगारीमा जाने कार्य रोक्न कुटनीतिक माध्यमबाट भारत सरकारलाई अनुरोध गर्ने ।	१५ दिन		नियमित कुटनीतिक पत्राचार	परराष्ट्र मन्त्रालय	नियोगहरु	
		श्रम स्वीकृती लिई त्रिभूवन विमानस्थल प्रयोग गरी वैदेशिक रोजगारमा जाने महिला कामदारलाई स्वदेश फर्कदा रु १० हजार सम्म भन्सार छुट प्रदान गर्ने ।	१५ दिन		राजपत्रको सूचना	अर्थ मन्त्रालय	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
२०	महिला सीप तालिम	घरेलु कामदार र केयर गिभरको रुपमा वैदेशिक रोजगारमा जान चाहने महिला कामदारलाई आवश्यक तालिम तथा न्यूनतम भाषा प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्ने । यस्तो तालिमको ७५ प्रतिशत लागत शुल्क बोर्डले बहन गर्ने	३० दिन		तालिम प्रतिवेदन	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
२१	महिलाको लागि बैदेशिक रोजगार ऋण कार्यक्रम	नेपाल राष्ट्र वैङ्कले बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरु र रेमिट्चान्स कम्पनिको सहकार्यतामा प्याकेज ऋण कार्यक्रम संचालन गर्ने	३० दिन		ऋण प्याकेज कार्यक्रम संचालन भएको हुने	नेपाल राष्ट्र बैंक	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु अर्थ मन्त्रालय	
२२	फर्किएका कामदारको दर्ता	वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका कामदारको अभिलेख राख्न अध्यागमन कार्डमा सुधार गर्ने	१५ दिन		राजपत्रमा सूचना प्रकाशन	अध्यागमन विभाग	गृह मन्त्रालय श्रम तथायातायात व्यवस्था मन्त्रालय	
		अध्यागमन कार्यालयले यसको विवरण प्रत्येक हप्ता श्रम डेस्कलाई उपलब्ध गराउने ।	१५ दिन		पाक्षिक प्रतिवेदन	अध्यागमन विभाग	गृह मन्त्रालय श्रम तथायातायात व्यवस्था मन्त्रालय	
२३	राहदानी	देशका सबै जिल्लाहरुबाट राहदानी उपलब्ध गराउने ।	७ दिन		सार्वजनिक सूचना	परराष्ट्र मन्त्रालय	गृह मन्त्रालय	

		त्रिभुवन विमान स्थल प्रयोग गरी वैदेशिक रोजगारमा श्रम स्वीकृति लिएर जाने महिला कामदारलाई राहदानी बनाउदा लिएको राजश्व वापतको रकम फर्केर आउदा सोधभर्ना दिने ।	३० दिन		राजपत्रमा सूचना	अर्थ मन्त्रालय त्रिभूवन विमानस्थल भन्सार कार्यालय	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
२४	वैदेशिक व्यवसायीहरुको शाखा कार्यालय व्यवस्थापन	शाखा कार्यालय स्थापना तथा नवीकरणको मापदण्ड तयार गरी व्यवस्थित गर्ने ।	७ दिन		मापदण्ड तयार भएको हुन	वैदेशिक रोजगार बिभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय।	
		मापदण्ड स्वीकृत नभएसम्म शाखा कार्यालयको कामकारवाहीहाललाई स्थगन गर्ने ।	७ दिन		सूचना	वैदेशिक रोजगार बिभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
२५	बीमा	विमा प्रिमियममा एकरुपता कायम गर्ने	७ दिन		बीमा समितिको सूचना	बीमा समिति	अर्थ मन्त्रालय श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		वीमितहरुलाई हाल लिरहेकै शुल्कबाट वीमाङ्क वृद्धि गर्ने तथा अन्य सुविधाहरु प्रदान गर्ने ।	१५ दिन		विमाङ्क रकममा बृद्धि भएको हुने	बीमा समिति		
		तोकिए भन्दा बढी कमिशन लिने एजेन्टलाई हदैसम्मको कारवाही गर्ने ।	७ दिन		कारवाही प्रतिवेदन	बीमा समिति		
२६	अनुगमन	शाखा कार्यालयको अनुगमनकालागि सम्बद्ध अञ्चलमा रहेका श्रम कार्यालयहरुलाई महानिर्देशकले अधिकार प्रत्यायोजन गर्ने ।	७ दिन		अधिकार प्रत्यायोजन पत्र पठाइएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	
		अनुगमन सम्बन्धी ढाँचा तयार गरी प्रारम्भिक तालिम प्रदान गर्ने ।	१५ दिन		अनुगमन तालिम प्रदान गरिएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड	श्रम विभाग वैदेशिक रोजगार विभाग श्रम विभाग	
		वैदेशिक रोजगार व्यवसायको अनुमती नपाएका संस्थाहरुले (उदाहरणका लागि ट्राभेल एजेन्सी, कन्सलटेन्सी फर्म, होटल तथा लज) वा व्यक्तिले अनधिकृत रुपमा राहदानी राख्ने माथि अनुगमन गर्ने ।	७ दिन		अनुगमन भएको हुने	वैदेशिक रोजगार विभाग	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय गृह मन्त्रालय	

२७	कार्ययोजना निर्देशक समितिको गठन	यो कार्ययोजनाको कार्यान्वयन अनुगमनको निमित्त निम्न बमोजिमको निर्देशक समितिको व्यवस्था गर्ने : सचिव, प्र.मं तथा मंप कार्यालय संयोजक सचिव, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय सचिव, (प्रमुख अधिकृत) राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र सह सचिव, परराष्ट्र मन्त्रालय सह सचिव, गृह मन्त्रालय प्रहरी प्रधान कार्यालयबाट तोकिएका उच्च प्रहरी अधिकृत	७ दिन		निर्देशक समिति खडा भई क्रियाशील भएको हुने ।	प्रधान मन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को सचिवालय		
२८	स्वास्थ्य संस्थाहरुको अनुगमन	वैदेशिक रोजगारमा जाने कामदारको स्वास्थ्य परीक्षणको अनुमती पाएका स्वास्थ्य संस्थाहरुको विशेषज्ञ समितिले अनुगमन गर्ने ।	१५ दिन		अनुगमन भएको हुने	विशेषज्ञ समिति श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	स्वास्थ्य तथा जनसख्या मन्त्रालय	
		Medical Examination Report Card मा एकरुपता ल्याउने ।	१५ दिन		एक रुपता भएको हुने	विशेषज्ञ समिति	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय स्वास्थय तथा जनसंख्या मन्त्रालय	
		सदस्य संस्थाहरुको स्वास्थ्य परीक्षणको गूणस्तरको स्वास्थ्य व्यवसायी संघ/ महासंघले अनुगमन गरी विशेषज्ञ समितिमा प्रतिवेदन दिने ।	१५ दिन		गुणस्तरको अनुगमन भएको हुने	स्वास्य व्यवसायी महासंघ	स्वास्थय तथा जनसंख्या मन्त्रालय	
२९	वैदेशिक रोजगार एजेन्सीको आचार संहिता	वैदेशिक रोजगार व्यवसायीक संघहरुले आफ्नो आचारसंहिताको पालना गर्न आन्तरिक अनुगमन प्रणालीको स्थापना गरी आचार संहिताको कडाइका साथ पालना गराउने।	३ दिन		आचार संहिता पालन नगर्नेहरुको नामावली प्रकाशित भएको हुने ।	वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघहरु	वैदेशिक रोजगार विभाग	
३०	वैदेशिक रोजगार नीति	वैदेशिक रोजगार नीति स्वीकृत गर्ने नीतिलाई कार्यान्वयन रणनीति तथा कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने ।	३० दिन		निर्णय	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय		

अनुसूची –२

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयको निर्णय तथा निर्देशन

क.सं	निर्णय तथा निर्देशन
१	व्यक्तिगत प्रयासमा वैदेशिक रोजगारमा कतार, मलेशिया, साउदी अरब, संयुक्त अरब इमिरेट्स, बहराइन, इजरायल जाने कामदारले पेश गर्ने कागजात मध्ये करारपत्र सम्बन्धित देश स्थित नेपाली दुतावासले प्रमाणित गरी Access code मार्फत पहुंच भएको Web page मा राख्ने व्यवस्था दुतावासले मिलाई Access Code वैदेशिक रोजगार विभागलाई दिने र सो को आधारमा मात्रै स्वीकृति दिने व्यवस्था लागु गर्ने ।
२	वैदेशिक रोजगार विभागद्वारा निर्माण गरी अन्तिम अवस्थामा रहेको Upgrade Database लाई २०६८ कार्तिक १ गते देखि लागू गर्ने ।
३	व्यक्तिगत ठगी सम्बन्धी उजुरीहरु वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को दफा ८१ बमोजिम ठगी सरह जिल्ला कार्यालयमा दर्ता गरी कारवाही चलाउन आवश्यकता अनुसार अधिकार प्रत्यायोजन गर्ने व्यवस्था श्रम मन्त्रालयले १५ दिन भित्र मिलाउने ।
४	वैदेशिक रोजगार विभागबाट वैदेशिक रोजगार व्यवसाय सञ्चालनकालागि अनुमति लिने संस्थाको संख्या, तीनको शाखा कार्यालयको अनुगमन गर्न पर्याप्त जनशक्तिको व्यवस्था हाल हुन नसकेकोले हाललाई नयाँ अनुमति दिने कार्य रोक्ने व्यवस्था श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयले मिलाउने ।
५	वैदेशिक रोजगार बिभागमा दर्ता हुने ठगी सम्बन्धी उजुरीलाई तदारुकताका साथ कारवाही गर्न श्री महान्यायाधिबक्ताको कार्यालयबाट रा.प.द्वि. श्रेणीको १ र रा.प. अनं प्रथम श्रेणीको २ कर्मचारी तत्काल काजमा पठाइदिन अनुरोध गर्ने ।
६	वैदेशिक रोजगार व्यवसायी (संस्था) र तिनका जिल्ला स्थित शाखा कार्यालयको अनुगमन गर्न प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई अधिकार प्रत्यायोजन गर्ने
७	त्रिभूवन अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलको आगमन/प्रस्थानको कम्प्यूटर पोष्टिङ् अनिवार्य गर्ने । प्रत्येक दिन पोष्टिङ् भए नभएको हेर्न छुट्टाछुट्टै अनुगमन अधिकृत तोकी जिम्मेवारी दिने
८	सिस्टम फेलर भई विद्युत अवरुद्ध भई वा कुनै कारणले कम्प्यूटर संचालनमा अवरोध आई पोष्टिङ् नभएको अवस्थामा बाहेक रियल टाइम इन्फरमेशन राखी ड्यूटी अफिसरले प्रमाणित गर्ने
९	एयरलाइन्सहरुले आफ्ना प्रस्थान काउन्टर डिपार्चर समय भन्दा ३० मिनट अगाडि अनिवार्य रुपमा बन्द गर्नु पर्ने र समय भित्रै आफ्ना यात्रुहरुलाई अध्यागमन काउन्टरमा आउने व्यवस्था गर्नुपर्ने र अध्यागमनले यात्रुहरुलाई ३० मिनेट भित्रै Clearence दिने ।
१०	प्रस्थान काउन्टरहरुको Space कम भएकोले CAAN बाट पूर्ववत अवस्थामा सार्ने व्यवस्था मिलाउने ।

अनुसूची –३

राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रका निर्देशन

क.सं	निर्देशन
१	दीर्घकालीन हिसावले कार्यालयको आफ्नै भवनको व्यवस्थागर्ने, हाललाई कार्यालयको लेआउट मिलाई थप सुरक्षाको प्रवन्ध गर्ने ।
२	वै.रो. व्यवसाय संचालन गर्ने इजाजत प्राप्त कम्पनीहरुलाई विभागले एकै खाले रसिद छाप लगाई उपलव्ध गराउने, सो को अभिलेख राख्ने व्यवस्था मिलाउने, साथै कम्पनीले कर तिरे नतिरेको अनुगमन समेत गर्ने ।
३	अन्य लेनदेनको विषयलाई पनि कानुनको उद्धेश्य विपरित जवरजस्ती बैदेशिक रोजगार विभागसंग सम्वन्धित कारोवार भनी लिखत वनाई उजुरी गर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्ने ।
४	व्यक्तिगत स्वीकृती र अन्तिम स्विकृती सम्वन्धी काम हुने कार्यकक्षमा सि.सि.टि.भि. क्यामरा राख्ने व्यवस्था मिलाउने ।
५	कार्यालयमा हेल्प डेस्कको प्रवन्ध मिलाउने ।
६	संस्थागत र व्यक्तिगत स्टिकरको रंग फरक फरक गर्ने र स्टिकरको आकार ठूलो वनाई राहदानी नम्वर र व्यक्तिको नाम स्पष्ट रुपमा लेख्न लगाउने व्यवस्था मिलाउने ।
७	वैदेशिक रोजगारमा जाने कामदारहरुको सुविधा तथा विभागमा रहेको अत्यधिक कार्यवोझलाई दृष्टिगत गरी निश्चित अधिकारहरु उपयुक्त मापदण्डको आधारमा तल्लो निकायवाट समेत सम्पादन हुन सक्ने गरी प्रत्यायोजन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
८	नागरिक वडापत्रलाई समसामयिक रुपमा सुधार गरी वडापत्रमा तोकिए वमोजिमका कुराहरु स्पष्ट रुपमा उल्लेख गर्ने व्यवस्था मिलाउने । वोल्ने नागरिक वडापत्र समेतको व्यवस्था गर्ने ।
९	वैदेशिक रोजगार व्यवसाय संचालन गर्ने इजाजतपत्र प्रदान गर्दा लिइने धरौटीको हालको व्यवस्थामा समसामयिक सुधार गर्ने ।
१०	व्यक्तिगत श्रम स्विकृती प्रदान गर्दा विभागमा दलालहरुको प्रवेश, उपस्थिति र तिनीहरु मार्फत काम अगाडी बढाउने गरेको पाईएकोले दलालहरुको प्रवेशलाई रोक लगाई श्रम स्विकृती लिन सम्वन्धित व्यक्ति नै उपस्थित हुनु पर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
११	बैदेशिक रोजगार व्यवसाय संचालन गर्ने इजाजत प्राप्त मेनपावर कम्पनीले खोल्न सक्ने शाखाहरुका सम्वन्धमा आवश्यक मापदण्ड तोकी सो अनुसार गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
१२	पूर्व स्विकृती, अन्तिम स्विकृती तथा व्यक्तिगत स्विकृती लिने क्रममा निवेदकले पेश गरेका कागजातहरु नक्कली समेत हुन सक्ने हुँदा पेश भएका कागजातहरुको वैधताको एकिन गर्ने आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
१३	वैदेशिक रोजगारका लागि जाने कामदारहरुकाले गरेको जीवन विमाको प्रत्याभूती गर्न तथा क्षतिपूर्तीको रकम सयम सापेक्ष रुपमा बढाउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
१४	उजुरी तथा अनुसन्धान शाखामा सो विषय र प्रकृती सम्वन्धी अनुभव भएका थप जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने ।

१५	नेपालवाट वैदेशिक रोजगारका लागि विदेश गएका तथा नेपाल फिर्ता आउने कामदारहरुको विवरण अद्यावधिक गर्ने ।
१६	बैदेशिक रोजगार सम्वन्धमा सर्वसाधारणमा चेतना जगाउन गरिने प्रचारप्रसारका लागि सरकारी रकम उपलब्ध गराउँदा मापदण्ड तथा कार्यविधि वनाई सो अनुसार गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
१७	कानुनले तोकेको परिधी भन्दा वाहिरवाट हुने वैदेशिक रोजगार सम्वन्धी गतिविधीको नियन्त्रण गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
१८	विभागमा पर्ने उजुरीहरुको फछ्र्यौट समयमा हुने नगरेको भन्ने गुनासो प्राप्त भएकोले उजुरीको फछ्र्यौट तोकिएको समय भित्र गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
१९	विभागको कार्य सम्पादन र सो सन्दर्भमा हुने अनियमितता विषयमा सम्वन्धमा सेवाग्राहीहरुवाट आइरहने टिकाटिप्पणी तथा गुनासोको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्ने ।
२०	विभागले सेवाग्राहीलाई टोकन प्रणालीवाट First come First Serve को अवधारणा अनुसार सेवा प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
२१	विभागले सेवाग्राहीहरुलाई नियमानुसार सेवा उपलब्ध गराउन कार्यालयको रेखदेख र उचित व्यवस्थामा विभागीय प्रमुखको हैसियतले महानिर्देशकज्यूवाट अझ वढी सक्रिय, सकारात्मक र प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्नु पर्ने ।
२२	बैदेशिक रोजगारीमा जाने व्यक्तिहरुको जानकारी निजहरुका परिवारका साथै तहाँ विभागमा पनि भइसक्ने व्यवस्था नहुँदा को व्यक्ति कहाँ के काम गर्दैछ ? अवस्था कस्तो छ ? लगायतका निजको जिउ ज्यानका विषयमा जिम्मेवारीपूर्वक जानकारी राख्ने परिपाटीको अभाव देखिएकोले बैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रत्येक व्यक्तिको तत्काल खोजी हुन सक्ने गरी उपयुक्त जानकारी राख्ने संयन्त्रको व्यवस्था गर्ने ।
२३	नक्कली मागपत्र खडागरी बैदेशिक रोजगारीमा पठाउन पूर्व स्विकृती लिन आवेदन पर्ने गरेको भन्ने गुनासो सुनिएकोले त्यस्ता निवेदनहरुका सम्वन्धमा कारवाही गर्नुपर्दा माग पत्रको वास्तविकताको पहिचान गरी नक्कली पहिचान भएमा कानुन वमोजिम कारवाही समयमै गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

अनुसूचि –४
अख्तियार दुरुपयोग अनुसान्धान आयोगबाट समय समयमा प्राप्त सुझावहरु

क.सं	**सुझावहरु**
१	वैदेशिक रोजगारीमा मृत्यू भएका कामदारको समयमा क्षतिपूर्ति
२	नक्कली भिसा बनाइए गरिएको ठगी नियन्त्रण
३	वैदेशिक रोजगारीमा पठाइदिन्छु भनी रकम लिइ नपठाएको
४	वैदेशिक रोजगारीमा व्यक्तिगत स्वीकृतिमा जाने प्रवृत्रि बढ्दो, संस्थागत प्रक्रियाचालेकालाई समेत व्यक्तिगत बनाउदा एजेन्सी जिम्मेवारीबाट पन्छिने ।
५	श्रम स्वीकृतिको स्टिकर मनपरी दिएको, एकमुष्ट मेपावर कम्पनीलाई दिने गरेको ।
६	खाडी क्षेत्रका राजदुतले उद्धार गर्न पठाएको पैसा र व्याज खाएको
७	अभिमुखीकरण तालिम औपचारि मात्र, अप्रभावकारी, अनुगमनमा जाने कर्मचारीले पैसा खाने गरेको ।
८	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्डमा अनियमित हुने गरेको, मन्त्रीले भ्रमण आदिमा खर्च गरेको र कल्याणकारी कोषको रकम उद्देश्य अनुरुप प्रयोग नहुने गरेको,
९	दुतावासको श्रम सम्बन्धी कार्यसम्पादन
१०	श्रम सहचारीको नियूक्तिमा परराष्ट्र मन्त्रालयसंग समन्वय गरी बढी कामदार भएका मुलुकलाई पहिलो प्राथमिकताको आधारमा श्रम सहचारी पठाउने, श्रम सहचारी पाठाउदा सम्बन्धित मुलुकको भाषाको ज्ञान भएको योग्य र दक्ष कर्मचारीलाई कानुन सम्मत ढंगले नियुक्ति गर्ने ।

अनुसूची - ३

सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट भएको निर्देशात्मक आदेश

सर्वोच्च अदालत संयुक्त इजलाश

माननीय न्यायाधीश श्री तपबहादुर मगर

माननीय न्यायाधीश श्री ताहिर अली अन्सारी

आदेश

रिट नं. ०६५-WO-००८२

विषय: परमादेशसमेत ।

मानव अधिकारका लागि जनमञ्च (पिपुल फोरम) का तर्फबाट

अधिवक्ता सोमप्रसाद लुईटेल --- निवेदक

विरुद्ध

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, काठमाण्डौ------------------१

परराष्ट्र मन्त्रालय, काठमाण्डौ--१

श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय सिंहदरबार, काठमाण्डौ---------१ विपक्षी

सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाण्डौ--------------------१

अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाण्डौ-------------------------------१

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३२, १०७(२) अन्तर्गत दायर हुनआएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार छ:

वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को दफा ६४ मा वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी मुद्दा कारवाही र किनारा गर्न पुनरावेदन अदालतको न्यायाधीशको अध्यक्षतामा तीन सदस्यीय

वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण गठन [illegible] आवश्यक [illegible] उक्त न्यायाधिकरण गठन गरेको छैन । वैदेशिक रोजगारसम्बन्धी [illegible] मुद्दा कारबाही र किनारा गरिरहेको र न्याय सम्पादन प्रक्रिया ढीलो [illegible] [illegible] नसकेको सन्दर्भमा उक्त ऐनले न्यायाधिकरणको अवधारणा आत्मसात [illegible] । उक्त ऐनले वैदेशिक रोजगारमा गएका कामदारको दुर्घटना वा मृत्यु भएमा वा [illegible] सहयोगका लागि वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोषको स्थापना गर्ने, वैदेशिक रोजगारको विषय मात्र हेर्ने विशिष्टिकृत निकाय वैदेशिक रोजगार विभागको स्थापना गर्ने एवं वैदेशिक रोजगार नियमावली २०६४ ले वैदेशिक रोजगारमा गएका महिला कामदारको निमित्त सुरक्षित गृहको स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को दफा ६८ ले श्रम सहचारीको नियुक्तिसम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ जसअनुसार नेपाल सरकारले वैदेशिक रोजगारमा पाँच हजार वा सोभन्दा बढी नेपाली कामदार पठाइएका मुलुकमा कम्तीमा राजपत्राङ्कित अधिकृतलाई श्रम सहचारीको रुपमा नियुक्त गर्नुपर्दछ । यसको उद्धेश्य नेपाली कामदारहरुको रोजगारीको राष्ट्रमा सुरक्षा गर्नु हो । नेपाली कामदार रहेका कतिपय विदेशी राष्ट्रमा नेपाली नियोगसमेत नरहेको स्थिति छ । नेपाली कामदार जान खुल्ला गरिएका १०७ राष्ट्रहरुमध्ये केवल २८ राष्ट्रहरुमा नेपाली नियोगहरु रहेका छन । यसले गर्दा शोषणमा परेका नेपाली कामदारहरु कुनै सहारा नपाई अलपत्र पर्ने, आत्महत्या गर्ने र स्वदेश फर्कने गरेका घटनाहरु सार्वजनिक भएका छन । ऐनको व्यवस्था कार्यान्वयन गरी श्रम सहचारीको नियुक्ति गर्ने दायित्व विपक्षीहरुको हो तर लाखौं नेपाली कामदारहरुको हकहितसँग जोडिएको विषयमा नै वर्षभन्दा बढी समयसम्म विपक्षीहरु उदासीन रहनुलाई न्यायोचित भन्न मिल्दैन ।

वैदेशिक रोजगारमा गएका नेपाली कामदारहरुमध्ये पनि महिला कामदारहरु झन जोखिममा रहेका छन् । उनीहरुको हकहितको रक्षा गर्नु विपक्षीहरुको कानुनी कर्तव्य हो । यस वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को दफा ६४ बमोजिम वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण गठन गर्नु, दफा ६८ बमोजिम पाँच हजारभन्दा बढी नेपाली कामदार रहेका मुलुकमा श्रम सहचारी नियुक्त गर्ने व्यवस्था कार्यान्वयन गर्नु तथा दफा ३२ बमोजिम वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोषको स्थापना एवं दफा [illegible] बमोजिम वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड र दफा ३७ बमोजिम वैदेशिक रोजगार विभागको गठनका साथै वैदेशिक रोजगार नियमावली २०६४ को नियम [illegible] बमोजिम महिला

कामदारहरुका लागि सुरक्षित गृहको स्थापनासमेत गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरुका नाममा परमादेश जारी गरिपाऊँ भन्ने व्यहोराको निवेदनपत्र ।

विपक्षीहरुबाट लिखितजवाफ मगाउनु भन्ने यस अदालतको मिति २०६५।५।१० को आदेश ।

वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ तथा वैदेशिक रोजगार नियमावली २०६४ को कार्यान्वयनसम्बन्धी रिट निवेदकले उठाउनु भएको विषयमा सम्बन्धित निकायबाट आवश्यक काम कारवाही हुने नै छ । यसका लागि आवश्यक पर्ने रकमको व्यवस्था गर्न यो मन्त्रालय प्रयत्नशील रहनेछ भन्ने व्यहोराको विपक्षी अर्थ मन्त्रालयको लिखितजवाफ ।

रिट निवेदनमा उठाइएका वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को कार्यान्वयनसम्बन्धी अधिकांश व्यवस्थाहरु कार्यान्वयन भइसकेका छन् । कार्यान्वयन हुन बाँकी रहेका व्यवस्थाहरु नेपाल सरकारको स्रोत र साधनले भ्याएसम्म क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लैजाने कुरामा यो मन्त्रालय कटिबद्ध भएको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाऊँ भन्ने व्यहोराको विपक्षी श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयको लिखितजवाफ ।

रिट निवेदनमा जिकिर लिइएका विषयवस्तुहरु देशको आवश्यकता र क्षमताअनुसार समयक्रमसँगै नेपाल सरकारले सम्बोधन गर्ने विषय भएकोले यससम्बन्धमा तत्काल कुनै आदेश जारी भइरहनुपर्ने होइन । नेपाल सरकारले कानूनमा व्यवस्थित प्रावधानहरुलाई क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै जाने नै हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाऊँ भन्ने व्यहोराको विपक्षी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको लिखितजवाफ ।

रिट निवेदनमा उठाइएका विषयवस्तुहरु यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विषय नभएकोले रिट निवेदन खारेज गरिपाऊँ भन्ने व्यहोराको विपक्षी सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको लिखितजवाफ ।

वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण गठन गर्ने सम्बन्धमा, श्रम सहचारीको नियुक्ति सम्बन्धमा, वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोषको स्थापना गर्ने सम्बन्धमा तथा वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्डको गठनसम्बन्धमा के कस्तो कारवाही र व्यवस्था गरिएको छ, यथार्थ विवरण खोली पठाउनु भनी श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयलाई लेखी जवाफ प्राप्त भएपछि पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति [illegible] को आदेश ।

नियमबमोजिम दैनिक मुद्दा पेशी सूचिमा चढी पेश हुनआएको प्रस्तुत रिट
निवेदनको मिसिलसँलग्न सम्पूर्ण कागजात अध्ययन गरियो ।

निवेदक अधिवक्ता श्री सोमप्रसाद लुईटेलले रिट निवेदनमा उल्लेखित अधिकांश
मागहरु पुरा भएको भए तापनि पाँच हजारभन्दा बढी नेपाली कामदार भएका कुवेत,
बहराइन, ओमानजस्ता देशहरुमा श्रम सहचारीको नियुक्ति हुनसकेको छैन, महिला
कामदारहरुको सुरक्षित गृहसम्बन्धी विषय र वैदेशिक रोजगारीमा पठाउने काममा
संलग्न एजेण्टहरुलाई वैदेशिक रोजगार ऐनको दायरामा ल्याउने विषयहरु कार्यान्वयन
नभएका हुँदा मागबमोजिमको आदेश जारी हुनुपर्दछ भनी बहस गर्नुभयो । विपक्षी नेपाल
सरकारका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् सहन्यायाधिवक्ता श्री युवराज सुवेदीले देशको
उपलब्ध स्रोत र साधनको आधारमा कानूनका व्यवस्थाहरु क्रमश: कार्यान्वयन गर्दै
लगिएको अवस्था हुँदा निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी हुनुपर्ने अवस्था छैन, रिट
निवेदन खारेज हुनुपर्दछ भनी बहस गर्नुभयो ।

उल्लिखित बहससमेत सुनी निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी हुनुपर्ने हो
होइन भन्ने विषयमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा, वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को दफा ६४ बमोजिम
वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको गठन गर्नेसम्बन्धी व्यवस्था, दफा ६८ बमोजिम पाँच
हजारभन्दा बढी नेपाली कामदारहरु कार्यरत मुलुकहरुमा श्रम सहचारी नियुक्त गर्नुपर्ने
सम्बन्धी विषय, दफा ३२ बमोजिम वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोषको
स्थापनासम्बन्धी विषय, दफा ३८ बमोजिम वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड र दफा ६७
बमोजिमको वैदेशिक रोजगार बिभागको गठनसम्बन्धी विषय र वैदेशिक रोजगार
नियमावली २०६४ को नियम २९ बमोजिम महिला कामदारहरुका लागि सुरक्षित गृहको
स्थापना गर्नेसम्बन्धी व्यवस्थाहरु विपक्षीहरुबाट हालसम्म कार्यान्वयन नभएको हुँदा
कानूनद्वारा निर्धारित उक्त व्यवस्थाहरु कार्यान्वयन गर्नु गराउनू भनी विपक्षीहरुका
नाममा परमादेश जारी गरिपाऊँ भन्ने निवेदकको मागदावी रहेको देखियो ।

वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को दफा ३२ मा वैदेशिक रोजगारमा गएका तथा
वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका कामदार र निजका परिवारको सामाजिक सुरक्षा र
कल्याणका लागि एक वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोषको स्थापना गरिनेछ भन्ने
प्रावधान रहेको देखिन्छ । ऐनको दफा ३८ मा वैदेशिक रोजगार व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गर्ने
तो व्यवस्थालाई सुरक्षित, व्यवस्थित र मर्यादित बनाउने तथा वैदेशिक रोजगारमा

जाने कामदार र वैदेशिक रोजगार व्यवसायीको हक हितको संरक्षण गर्ने आवश्यक कार्य गर्ने प्रयोजनका लागि एक वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्डको गठन गरिनेछ भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ । त्यस्तै दफा ६४ मा वैदेशिक रोजगारसम्बन्धी मुद्दाको शुरु कारवाही र किनारा गर्ने पुनरावेदन अदालतका न्यायाधीशको अध्यक्षतामा वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण गठन गर्ने विषय, दफा ६७ मा श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयअन्तर्गत वैदेशिक रोजगार विभाग गठन गर्ने विषय र दफा ६८ मा वैदेशिक रोजगारमा पाँच हजार वा सोभन्दा बढी कामदार पठाएका मुलुकमा श्रम सहचारी नियुक्त गर्नुपर्नेसम्बन्धी प्रावधानहरु समावेश भएको देखिन्छ । त्यस्तै वैदेशिक रोजगार नियमावली २०६४ को नियम २१(घ) मा वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्डले वैदेशिक रोजगारमा गएका महिला कामदारका निमित्त सुरक्षित गृहको स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने गराउनेसम्बन्धी व्यवस्था गरेको देखिन्छ ।

वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको गठन गर्ने सम्बन्धमा, श्रम सहचारीको व्यवस्था सम्बन्धमा, वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोषको स्थापना गर्ने सम्बन्धमा र वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड गठन गर्ने सम्बन्धमा हालसम्म के कारवाही भएको छ, श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयबाट यथार्थ विवरण मगाउनू भन्ने यस अदालतको मिति २०६६।७।४ को आदेशानुसार उक्त मन्त्रालयबाट मिति २०६६।८।७ मा जवाफ प्राप्त भएको देखिन्छ । सो जवाफमा वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण गठन गर्नेसम्बन्धमा प्रक्रिया प्रारम्भ भएको छ भनी उल्लेख भएकोमा वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण र वैदेशिक रोजगार विभागसमेतको स्थापना भइसकेको छ भनी दुवैतर्फका कानून व्यवसायीहरुले इजलाससमक्ष व्यक्त गर्नुभएको र सो विषय इजलासले पनि न्यायिक जानकारीमा लिएको हुँदा वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण र वैदेशिक रोजगार विभागको गठन गर्नेसम्बन्धी विषयमा थप विचार गरिरहनु परेन । श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयको उक्त जवाफमा नेपाल सरकारको मिति २०६६।४।६ को निर्णयानुसार मित्रराष्ट्र साउदी अरब, यु.ए.इ., कतार र मलेशियामा श्रम सहचारीको नियुक्ति भइसकेको, वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्डमा पदाधिकारीहरुको नियुक्ति भई बोर्डले पूर्णता पाइसकेको र वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोषको स्थापना भई मिति २०६४।११।८ देखि उक्त कोषमा रकम जम्मा हुनसमेत शुरु भइसकेको छ भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । यसरी श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयको जवाफबाट रिट निवेदनमा माग गरिएका अधिकांश विषयहरु कार्यान्वयन भइसकेको भन्ने देखिन आएको हुँदा त्यसतर्फ

निवेदकको मागबमोजिम परमादेशको आदेश जारी गरिरहन पर्ने अवस्था विद्यमान देखिएन ।

निवेदक अधिवक्ता सोमप्रसाद लुईटेलले बहसका क्रममा रिट निवेदनमा समावेश भएका उल्लेखित मागहरु पूरा भएको भए तापनि वैदेशिक रोजगारमा गएका महिला कामदारहरुको लागि सुरक्षित गृहको स्थापना नगरिएको र पाँच हजारभन्दा बढी नेपाली कामदार भएका देशहरुमा श्रम सहचारी नियुक्ति गर्नुपर्ने कानूनी प्रावधान रहेकोमा पाँच हजारभन्दा बढी नेपाली कामदार कार्यरत रहेका कुवेत, बहराइन र ओमानजस्ता देशहरुमा श्रम सहचारीको नियुक्तिसमेत गरिएको छैन भनी बहस गर्नुभएको अवस्था छ । वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को दफा ६८ मा नेपाल सरकारले वैदेशिक रोजगारमा पाँच हजार वा सोभन्दा बढी कामदार पठाइएको मुलुकमा श्रम सहचारी नियुक्त गर्नेछ भन्ने प्रावधान रहेको देखिन्छ । श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय वैदेशिक रोजगार विभागको प.सं.०६७/६८ च.नं.१५७३ को पत्रसाथ संलग्न विवरणमा कुवेत, बहराइन, ओमान र इजरायलमा क्रमशः २६२८२, २३७२३, ११९३५ र ६४७० नेपाली कामदारहरु कार्यरत रहेको भन्ने देखिन्छ । वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को दफा ६८ मा भएको कानूनी व्यवस्थाबमोजिम उल्लिखित देशहरुमा श्रम सहचारीको नियुक्ति गर्नुपर्ने देखिएको छ । तसर्थ उपरोक्तानुसार श्रम सहचारीको नियुक्ति गर्ने र वैदेशिक रोजगार नियमावली २०६४ को नियम २९(घ) बमोजिम वैदेशिक रोजगारमा गएका महिला कामदारका निमित्त सुरक्षित गृहको स्थापना गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था लागू गर्नेतर्फ सक्रिय रहन विपक्षीहरुका नाममा निर्देशात्मक आदेश जारी गरिएको छ । प्रस्तुत आदेशको जानकारी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत् विपक्षीहरुलाई दिई मिसिल नियमानुसार बुझाइदिनू ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत : मातृकाप्रसाद आचार्य

इति सम्वत् २०६७ साल कार्तिक २६ गते रोज ५ शुभम् ।

अनुसूची - ६/१

रोजगार विभागमा दैनिक २० लाख घुस

निरेश भण्डारी

काठमाडौं असोज १८

मजदुरी गर्न खाडी मुलुक वा मलेसिया जाने युवासँग वैदेशिक रोजगार विभागका कर्मचारीले दैनिक २० लाख रुपैयाँभन्दा बढी रकम अवैध असुली गरिरहेका छन्। परबारी बेनेर विदेशिने युवासँग असुलिने त्यस्तो घुस मन्त्री, सचिव र विभागका कर्मचारीबीच भागबन्डा हुन्छ।

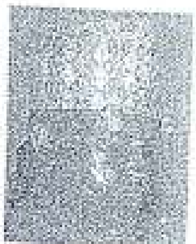

लीलामणि पौडेल

काम गर्न खाडी-मलेसिया जानेलाई सरकारी निकायले नै ठग्ने गरेको छ

प्रधानमन्त्री कार्यालय तथा मन्त्रिपरिषद् सचिवालयले राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र र प्रहरीको सहयोगमा तयार गरी प्रधानमन्त्री बाबुराम भट्टराईसमक्ष बुझाएको प्रतिवेदनमा त्यसबाहेक व्यक्तिगत श्रम स्वीकृति लिँदा जनही २ देखि ५ हजार रुपैयाँ घुस बुझाउनुपर्ने उल्लेख छ। वैदेशिक रोजगार विभागका निर्देशक कार्की मार्सिनीका अनुसार दैनिक हजारभन्दा बढी युवा त्रिभुवन विमानस्थल भएर उड्ने गरेका छन्।

मन्त्रिपरिषद् सचिवालयमै अनुगमन महाशाखा प्रमुख लीलामणि पौडेलले शुक्रबार प्रधानमन्त्री भट्टराईसमक्ष गरेको उक्त प्रस्तुतिमा कुनकुन काममा कति अनियमितता भइरहेको भन्नेसमेत उल्लेख छ।

'पाहेतमा पसिना चुहाएर नेपालको अर्थतन्त्र

सडकको दुरावस्थाबारे छानबिन गर्न समिति

पाँहेर करोडौं खर्चिएर मर्मत भएको उपत्यकाको सडक र कलंकी-नौबिसे सडकखण्डको दुरावस्थाबारे अध्ययन गर्न सरकारले सचिव जयमुकुन्द खनालको संयोजकत्वमा उच्चस्तरीय छानबिन समिति बनाएको छ।

प्रधानमन्त्री भट्टराईले बनाएको समितिमा इन्जिनियर सहसचिवद्वय हरिराम कोइराला र भरतलालको सदस्य छन्। राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र र महालेखापरीक्षकको विभागका प्रतिनिधि अनि सदस्य छन्। समितिले ती सडक मर्मतमा भएको खर्च, नक्सा र कामको गुणस्तर अध्ययन गर्छ।

थाम्न बनिरहेका युवालाई दलाल, म्यानपावर मात्र होइन, सरकारी निकायले समेत चुस्ने गरेको छ,' पौडेलको प्रस्तुति उद्धृत गर्दै स्रोतले भन्यो।

वैदेशिक रोजगारी बजारलाई कसरी भ्रष्टाचारमुक्त र सुविधायुक्त बनाउने भनी प्रधानमन्त्रीले डाकेको बैठकमा उपप्रधानमन्त्री एवं परराष्ट्रमन्त्री नारायणकाजी श्रेष्ठ तथा कायममुकायम सचिव, दुर्गा भट्टराई, श्रमसचिव रामहरि अर्याल तथा विभागका अधिकारी र गृह मन्त्रालयका सहसचिवहरू उपस्थित थिए। उनीहरूको सामुन्ने पौडेलले प्रस्तुत गरेको फेहरिस्तअनुसार विभागले फारम बिक्रीबाटै अनियमितता सुरु गर्छ। निःशुल्क फारम ५ देखि १० रुपैयाँमा बिक्री गरिन्छ। त्यसबाटै दिनहुँ लगभग १० हजार रुपैयाँ असुल हुन्छ।

बाँकी पृष्ठ २

रोजगार...

त्यसपछि वैदेशिक रोजगारी अभिमुखीकरण तालिम नलिएबापत पनि फारम दर्ता गरिदिएबापत जनही ५ सय रुपैयाँ उठ्छ। यो रकम रजामाहीकै चापअनुसार दिनको ५ देखि ७ लाख ५० हजार रुपैयाँ पुग्छ।

एक साताको अभिमुखीकरण तालिममा विदेशको कामबारे जानकारी दिनुपर्छ। त्यसमा कोहीपनि विदेशिन खोज्नेलाई पास पठाउनुपर्नेमा घुस असुलेर आधा निर्धारण स्वीकृति दिने गरिएको छ।

पौडेललाई उद्धृत गर्दै स्रोतले भन्यो ... अनुसार ...

... अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौताको प्रतिनिधि भनी बनाउनुपर्ने नियम छ,' भनेका एक सहसचिवले भने, 'कम्पनीको माग र मजदुरले खोजेको काम एउटै हो/होइन, पत्ता लगाउन राखिएको अन्तर्वार्ता हजार रुपैयाँ बुझाउने व्यवस्थामै मात्र सीमित गरिएको छ।'

वैदेशिक रोजगार विभागमा दिनहुँ घुस असुली भइरहेको पौडेलले उल्लेख गर्दा बैठकमा अधिकारीले अस्वीकार गरेनन्। श्रमसचिव अर्याल र विभागका निर्देशकहरूले यसबारे कुनै प्रतिवाद गरेनन्।

...

निरुत्साहित गर्न सकिन्छ।'

फारम बिक्री, अभिमुखीकरण र अन्तर्वार्तामा समेत ठेकिएको घुस बुझाउने पर्छ। त्यसबाहेक व्यक्तिगत श्रम स्वीकृति र रोजगारीको प्रकृतिमा तलमाथि गर्दा हुने असुली अनुमान लगाउन नसकिने गरी उच्च छ।

'१६ देखि १८ वर्षकी चेलीलाई नेपालमै ड्राइभरलाई पेडागोजीको बुझाउँदै गर्दै बनाइदिएर कामका तलमाथि गरेको पाइन्छ,' पौडेलले नागरिकसँग भने, 'त्यसरी पठाइएका चेली र अध्यागमन सबै मिलेका हुन्छन्।' बैठकमा दुईवटा निर्णय उपरमुखले भन्दा हुने भ्रष्टाचार पौडेलले उल्लेख गरेनन् भनी प्रधानमन्त्रीलाई बताए।

...

असोज २५ गते

राष्ट्रपति कतारमा

■ विनोद तेली

दोहा (कतार)- राजकीय भ्रमणका लागि राष्ट्रपति रामवरण यादव स्थानीय समयअनुसार सोमबार मध्याह्न १२:२३ बजे कतारको राजधानी दोहा आइपुगेका छन् ।

कतारका अमिर (शेख) हमाद बिन खलिफा अलथानीको निम्तोमा राष्ट्रपति यादव १४ सदस्यीय टोलीसहित कतार आएका हुन् । दोहा [illegible] विमानस्थलमा राष्ट्रपति यादवलाई कतारका ऊर्जामन्त्री [illegible] अब्दुल्ला [illegible] अमिरी दिवान कार्यालय [illegible] प्रोटोकलको प्रतिनिधि, नेपालका लागि कतारका [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] गरेका थिए ।

राष्ट्रपतिलाई विमानस्थलमा रातो कार्पेट बिछ्याएर सुरक्षा गार्डको सम्मानसहित अमिरी प्रोटोकल लेनमा लगिएको थियो । अमिरी लेनमा राष्ट्रपति र [illegible] ऊर्जामन्त्री अल [illegible] र [illegible] छोटो भलाकुसारी गरेको [illegible] बताएको छ ।

भलाकुसारीपछि राष्ट्रपति यादव र टोली सामुद्रिक किनार [illegible] पाँचतारे होटल शेरटनमा [illegible] थियो । राष्ट्रपति र टोली कतार भ्रमण रहने बेलासम्म सो होटलमा बस्ने दूतावासले बताएको छ ।

राष्ट्रपतिले सोमबारै कतारस्थित नेपाली दूतावास भवन र [illegible] पुरै सामुद्रिक किनारमा बनाएको 'पर्ल कतार' को भ्रमण गरी [illegible] राजदूत-मिसको [illegible] गर्ने [illegible] [illegible] कतारबीच कूटनीतिक सम्बन्ध स्थापना भएको ३६ वर्षपछि यो राजकीय भ्रमण भएको कतारस्थित नेपालीले बताएका छन् ।

नेपाल-कतारबीच २०३३ माघ ८ मा कूटनीतिक सम्बन्ध स्थापना भएको थियो । यसअघि तत्कालीन राजा वीरेन्द्र र ज्ञानेन्द्रको भ्रमण भएको थियो । सरकार प्रमुखका रूपमा प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले कतारको औपचारिक भ्रमण गरेका थिए ।

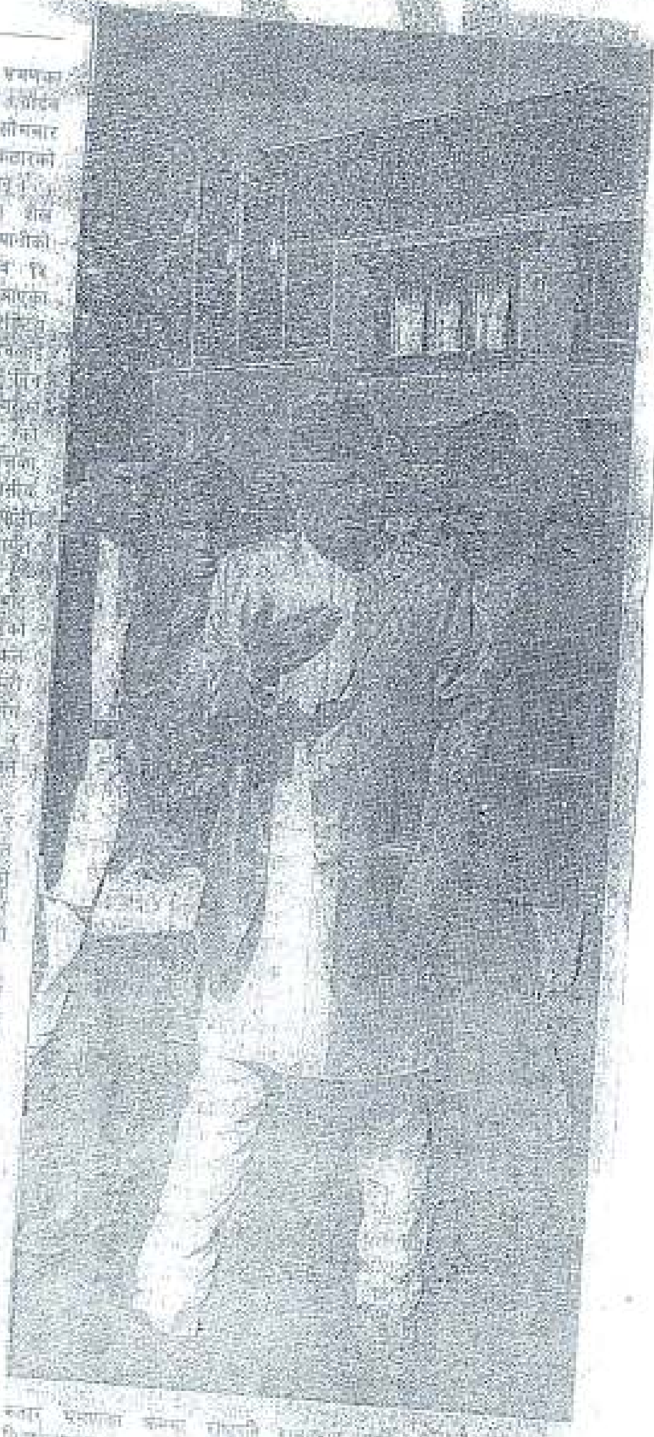

कतार भ्रमणमा [illegible] नेपाली राष्ट्रपति रामवरण यादव [illegible] विमानस्थलमा ।

तस्बिर : [illegible] तिवारी/कान्तिपुर

2068-06-25

इजरायल पठाउने कार्यविधि स्वीकृत

लागत खर्च तोक्ने तयारी

■ [illegible]

[illegible]

2068-05-26

इजरायलमा लागत खर्च तोक्ने तयारी

काठमाडौं संवाददाता

[illegible]

असोज २८ गते

प्रतिकामदार एक हजार रुपैयाँ असुल

[illegible]

विमामा ८७० वढा असल

[illegible]

ग्वालिएर

डलरले बढायो कामदारको आम्दानी

खाडीमा पीडित कामदार महिला

[illegible]

[illegible]

— स्वयम्बरसिंह लामा

दृष्टिकोण

सम्पादकीय

वैदेशिक रोजगारमा आसलाग्दो कदम

संयुक्त राष्ट्रसंघको ६६ औं महासभामा सहभागी भएर [illegible] हुँदै फर्केका प्रधानमन्त्री बाबुराम भट्टराईले त्यहाँ वैदेशिक रोजगारका समस्याबारे पनि जानकारी लिए। वैदेशिक रोजगार क्षेत्र [illegible] असमावेशित र असुरक्षित हुँदै गएको गुनासो गर्ने [illegible] यो क्षेत्रलाई सुरक्षित बनाइदिन [illegible] कार्यभार सम्हालेका भट्टराईले [illegible] समस्या समाधान गर्ने केही सकारात्मक आशा गर्ने सकिने प्रयास थालेको छन्।

नयाँ वैदेशिक रोजगार व्यवसायी म्यानपावर कम्पनी [illegible] लगाउने, व्यवसायीको अनुगमन गर्ने अधिकार [illegible] जिल्ला [illegible] दिने, [illegible] श्रमसचिवले [illegible] विरुद्ध [illegible] विभागको कार्यप्रणालीलाई [illegible] गर्ने र सुधारका [illegible] उनले गरेका छन्।

झन्डै एक हजार म्यानपावर कम्पनीले विदेशमा कामदार पठाउन अनुमति पाएका छन्। जिल्लामा समेत तिनका शाखा/कार्यालय सञ्चालनमा छन्। [illegible] पूर्वसुरक्षा अधिकारीहरू [illegible] एजेन्सीका सञ्चालकको प्रत्यक्ष संलग्नता छ, जसको प्रभावमा परेर आएका श्रम [illegible] प्रभावकारी हुँदैन। [illegible] केन्द्रीकृत विभागको [illegible] नियन्त्रण गर्न सकिएको [illegible] सञ्चालित म्यानपावरको अनुगमन [illegible] जिल्ला-जिल्लामा [illegible] अनुगमन गर्ने परिपाटीलाई विभागको अधिकार [illegible] गर्ने अब [illegible] कामदारमाथि भइरहेको ठगीलाई नियन्त्रण गर्न [illegible] [illegible] भट्टराईले [illegible] सुधारको [illegible] सकारात्मक छ यद्यपि गरिएका निर्णयको पूर्ण कार्यान्वयन [illegible] गर्न सक्नुपर्छ।

अधिकांश म्यानपावर कम्पनीको [illegible] रोजगारदाता [illegible] [illegible] र म्यानपावर कम्पनीबीच [illegible] फाइदा [illegible] कम्पनीले कामदारलाई [illegible] रोजगारदाता कम्पनीमा [illegible] म्यानपावर पठाउँछन्। उनीहरूले कामदारको आवश्यकताअनुसार [illegible] कम्पनीलाई कामदार पठाउँछ, [illegible] नेपालमा [illegible] श्रमसम्झौताअनुसारको काम, तलब र अन्य सेवासुविधा [illegible] विभागको तथ्याङ्कअनुसार पाँच सयभन्दा बढी कामदार पठाउने म्यानपावर [illegible] कम छन्। त्यसकारण [illegible] म्यानपावरलाई व्यवस्थित [illegible] ध्यान दिई [illegible] नीति ठीक छ।

सरकारले अब पहिलो प्राथमिकतामा सञ्चालित म्यानपावर कम्पनीको [illegible] अनुगमनलाई कडाइ गर्नुपर्छ। [illegible] कामकारबाहीबारे विदेशस्थित नियोगबाट पठाएको उजुरीलाई तुरुन्तै छानबिन गर्नुपर्छ। दोषी पाइएमा कारबाही गरेर [illegible] मिलाउनुपर्छ। सरकारले 'पार [illegible] तर सुरक्षित होऊन्' भन्ने नीति अविलम्ब [illegible] एजेन्टबाट [illegible] एजेन्टलाई कानुनी दायराभित्र ल्याउनुपर्छ। [illegible] म्यानपावरले एजेन्टमार्फत [illegible] सरकारले [illegible] म्यानपावर आफू [illegible] कामदारबाट [illegible] एजेन्टलाई [illegible] परिपाटी हो। त्यसकारण सरकारले एजेन्टलाई [illegible] कानुनी दायरा [illegible] र त्यसमा नआउने एजेन्टलाई कडा कारबाही गरिनुपर्छ। [illegible] श्रम अनुमति लिँदा पेस गर्ने कागजात र विदेश जाने [illegible] नोकरी [illegible] [illegible]

[illegible]

असोज १३ गते, नागरिक

वैदेशिक ठगी नियन्त्रण गर्न उच्चस्तरीय समिति

काठमाडौं, असोज १३ (नागरिक)- [illegible]

नेपाल सरकार

श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय

वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड

र

वैदेशिक रोजगार विभागको

जरुरी सूचना ।

इजाजतपत्र प्राप्त कम्पनी मार्फत वैदेशिक रोजगारमा जाने नेपाली कामदारहरूको कल्याणकारी कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने रकम एभरेष्ट बैंकको काठमाडौं उपत्यका भित्रको जुनसुकै शाखामा विभागको हिसाब नं ००१०११०२२०००४७ खातामा जम्मा गर्न सकिने व्यवस्था मिलाइएको छ। व्यक्तिगत रूपमा जाने कामदारहरूले भने विभागको कम्पाउण्डमा रहेको एभरेष्ट बैंकको काउण्टरमा रकम जम्मा गर्नु पर्ने व्यवस्था कायमै छ। साथै संस्थागत वा व्यक्तिगत दुवै माध्यमबाट वैदेशिक रोजगारमा जाने कामदारले बैंकमा रकम जम्मा गरेको भौचर पेश गरी विभागको काउण्टरबाट नगदी रसिद लिई श्रम स्वीकृतिको लागि सो सक्कल रसिद पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको व्यहोरा सम्बन्धित सबैको जानकारीको लागि यो सूचना प्रकाशित गरिएको छ।

२०६८/८/३ गते बिहीवार

कान्तिपुर

आज मिति २०६८।१।१८ गते श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयका सचिव डा० रामहरि अर्यालज्यूको संयोजनमा वैदेशिक रोजगार संग सम्बद्ध विविध विषयहरुमा छलफल गर्न निम्न बमोजिमको उपस्थितिमा बैठक बसी निम्न बमोजिम गर्ने निर्णय गरियो ।

उपस्थिति

नाम	पद	संस्था
डा०. राम हरि अर्याल	सचिव	श्रम तथा यातायात व्य. मं.
अर्जुन प्रसाद पन्त	उ. स.	परराष्ट्र मन्त्रालय
डा. गणेश गुरुङ	समाजशास्त्री	NIDS
नरेन्द्र राज शर्मा	महानिर्देशक	वैदेशिक रोजगार विभाग
ज्ञानेश्वर ढकाल	कार्यकारी निर्देशक	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड
काशी राज दाहाल	निर्देशक	वैदेशिक रोजगार विभाग
किरण पौडेल	सह न्यायाधिवक्ता	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय
होमनाथ उपाध्याय	वरिष्ठ कृषि/अनु. अधिकृत	[illegible]
किशोर प्रधान	[illegible]	[illegible]
प्रेम खतिवडा	[illegible]	" "
चन्द्र प्रसाद ढकाल	अध्यक्ष	नेपाल ट्रेड युनियन [illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
लव [illegible]	प्र. व. उ.	
[illegible] लुइटेल	अध्यक्ष	[illegible]
महेन्द्र पाण्डे	अध्यक्ष	प्रवासी नेपाली [illegible]
[illegible] शर्मा	[illegible]	[illegible]
किशोर [illegible]		
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible] जोशी	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	NAFEA

निर्णय -

वैदेशिक रोजगारमा देखिएका समस्या, हाल तथा [illegible] नियमन गर्ने वैदेशिक रोजगारलाई सुरक्षित, मर्यादित, भरपर्दो व्यवस्थित बनाउन सरकारले के कस्तो दीर्घकालीन, मध्यकालीन र तत्कालीन उपाय हरु अपनाउन पर्ने हो सो सम्बन्धमा ठोस सुझाव पेश डा. गणेश गुरुङ को संयोजकत्वमा निम्न बमोजिम एक कार्यदल गठन गर्ने निर्णय गरियो।

वैदेशिक रोजगार कार्यक्रमका सुझाव कार्यदल

डा. गणेश गुरुङ	संयोजक	
DIG नारायण प्र. बस्ताकोटी	सदस्य	त्रि. वि. सुरक्षा गा.
पूर्ण चन्द्र भट्टराई	"	श्रम त. या. म. प्रेस
सोम लाल कोइराला	सदस्य	ने. रा. बैं.
प्रेम. ब. कटुवाल	"	फ. ई. ई. नेपाल
चन्द्र प्रसाद ढकाल	"	नेपाल उद्योग वाणिज्य संघ
सोम लुइटेल	"	सुरक्षित आप्रवासन कार्यक्रम हेल्भे.
अर्जुन पन्त	"	परराष्ट्र मन्त्रालय
काशी राम दहाल	"	वै. रो. विभाग
कुबेर राम दहाल	"	अध्यागमन विभाग
नरेश्वर अधिकारी	"	श्रम त. या. मन्त्रालय

मिति २०६८।३।१५ गते गठित वैदेशिक रोजगार कानून [illegible] सुझाव कार्यदलको मिटिङ आज मिति २०६८/६/१८ गते कार्यदलका संयोजक डा. गणेश गुरुङको संयोजकत्वमा निम्न व्यक्तिहरूको उपस्थितिमा बैठक बसी निम्न बमोजिमको निर्णय गरियो।

उपस्थिति

डा. गणेश गुरुङ - संयोजक
श्री [illegible] पूर्णचन्द्र भट्टराई - सदस्य
DIG नारायण प्र. बस्ताकोटी "
अध्यक्ष रामलाल बराल "
अध्यक्ष प्रेम कुँवाल "
चन्द्र प्रसाद ढकाल "
सोम लुइटेल "
उ.स. अर्जुन पन्त "
निर्देशक काशीराज दहाल "
निर्देशक [illegible] ढकाल "
उ.स. [illegible] "

विशेष आमन्त्रित

कार्यकारी निर्देशक ज्ञानेश्वर देवकोटा
अध्यक्ष पोखरनी - मनोज गुरुङ
अध्यक्ष PNCC - महेन्द्र पाण्डे
महासचिव, ने.वै.रो.व्य.स. - कुसुम खनाल
वि. उपाध्यक्ष जि.ई. एसोसियसन - किरण प्रधान
अधिवक्ता - [illegible]
वि. उपाध्यक्ष ने.वै.रो.व्य. संघ [illegible]
देवराम कँडेल - अधिवक्ता
[illegible] । महासचिव [illegible]
धर्मराज कुइकेल [illegible]
[illegible]

निर्णय

(१) कार्यदलका तर्फबाट ल्याइएको प्रस्तावको मा. भाषा सम्बद्ध संस्थामा समेत परामर्श गरी आगामी शुक्रबार २०७३।८।२६ गते सम्म उपलब्ध गराइएको format मा सुझाव सहित लेखित रूपमा उपलब्ध गराउने।

(२) प्राप्त सुझाव समेतका आधारमा अध्यक्ष डा० गणेश गुरुङ, सह प्राध्यापक पूर्णचन्द्र भट्टराई, उ.प्र. चक्रेश्वर आचार्य, आयोजना रामप्रसाद समेतले रिपोर्ट तयार पार्ने।

(३) उक्त प्रतिवेदनमाथि छलफलका लागि आगामी २०७३।८।२९ गते दिनको २ बजे मन्त्रालयमा कार्यदलको बैठक बसी प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिने।

आज मिति २०६८।०७।०७ गते कैलाली जोशीपुर
बिमार रोजगार कार्यदल का संयोजक डा. गणेश गुप्ता को संयोज
मा बैठक बसी निम्न प्रस्तावहरू निर्णय गरियो

उपस्थिति

डा. गणेश गुप्ता	संयोजक	गणेश गुप्ता
पूर्ण चन्द्र भट्टराई स. सचिव	सदस्य	[signature]
नारायण प्र. देवकोटा उ.ना.प्र.नि	"	[signature]
सोमलाल बाटान	"	[signature]
प्रेम बडुवाल	"	[signature]
चन्द्र प्रसाद ढकाल	"	[signature]
रोम लुइटेल	"	
अर्जुन पन्त	"	[signature]
काशीराम दहाल	"	[signature]
खगेन्द्र ढकाल	"	[signature]
चण्डेश्वर आचार्य	"	[signature]
लव सिंह प्र.ज.उ. नै.अ.नि	"	[signature]

निर्णय

१. कार्यदलले तयार गरेको प्रारम्भिक प्रतिवेदन पारित गरियो। कैलालीमा रोजगारलाई आवश्यक बनाउने हालका होइन। अनियमितता तथा भ्रष्टाचार समेतका नियन्त्रण गर्न नेपाल सरकारले नेपाल जाने गरी पर्ने कार्यक्रमहरू राखेको प्रारम्भिक प्रतिवेदन माथी छलफल गरी अन्तिम रूप दिइयो।

२. उक्त निर्णयानुसार कार्यक्रमहरू राखेको प्रारम्भिक प्रतिवेदन अख्तियारको अनुसन्धान आयोग समक्ष पेश गर्ने निर्णय गरियो।